

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**19. YÜZYIL KASİDELERİNDE
FAHRİYE**

Zeki HAZARBEYOĞLU

**Temmuz-2025
BATMAN**

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**19. YÜZYIL KASİDELERİNDE
FAHRİYE**

Zeki HAZARBEOĞLU

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Zahir SÜSLÜ**

Diğer Jüri Üyeleri

Dr. Öğr. Üyesi Berivan CAN

Dr. Öğr. Üyesi Zehra ÖZTÜRK

**Temmuz- 2025
BATMAN**

TEZ KABUL VE ONAYI

Zeki HAZARBEYOĞLU tarafından hazırlanan “19. YÜZYIL KASİDELERİNDE FAHRİYE” adlı tez çalışması 14/07/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Zehra ÖZTÜRK

.....

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Zahir SÜSLÜ

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Berivan CAN

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat ÖTER
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sorumluluğu kabullendiğimi bildiririm.

ETHICAL DECLARATION

I declare that all the information in this thesis has been obtained within the framework of ethical behavior and academic rules, and that the source of any statements and information that do not belong to me in this study prepared in accordance with the thesis writing rules has been fully cited, and I declare that I accept all kinds of legal responsibility in case of any contrary situation.

Zeki HAZARBEYOĞLU

Tarih:14/07/2025

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

19. YÜZYIL KASİDELERİNDE FAHRİYE

Zeki HAZARBEOĞLU

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Zahir SÜSLÜ

2025, 76 Sayfa

19. yüzyıl, klasik Türk edebiyatının son yüzyılıdır. Dönemin şairleri sanatlarını; kaside, kıt'a, mesnevi, gazel gibi farklı nazım şekilleriyle göstermiştir. Özellikle kaside içerisinde yer alan fahriye bölümü, şairlerin kendi şahsiyetlerini, şiirlerini ve yeteneklerini gösterebilmeleri için önemli bir vasıta olmuştur. Şairlerin memdûhlarına yaptıkları övgünün arkasında çeşitli beklentiler vardır. Bu beklentilerin yerine gelmesi için şairler şahsiyetlerini, şiirlerini, şairlik yeteneklerini överek memdûhlarına layık olduklarını ispat etmeye çalışmıştır.

Tezin konusu, 19. yüzyıl kasidelerinde fahriye bölümünün ayrıntılı olarak incelemesidir. Bu doğrultuda şairlerin şahsiyetleri, şairlikleri ve şiirleri incelenmiş; şiirleri mânâ, fikir, eda ve üslûp güzelliği yönüyle ele alınmıştır. Şairler fahriye bölümünde sıkça kendilerini diğer şairlerle kıyaslamış; bunun neticesinde şair bazen kendini üstün görmüş, diğer şairleri yermiş bazen de yediği şairleri üstat kabul etmiş kendini onların takipçisi saymıştır. Bu durum çalışmada şairin kendini Türk, Arap, Acem ve isim vermeden diğer şairlerle mukayese etmesi yönüyle ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: 19. yüzyıl, klasik Türk edebiyatı, kaside, fahriye.

ABSTRACT
MASTER THESIS
FAHRIYE İN 19TH CENTURY ODES

Zeki HAZARBEYOĞLU

Batman University Graduate Education Institute

Department of Turkish Language and Literature

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Zahir SÜSLÜ

2025, 76 Pages

The 19th century was the final century of classical Turkish literature. Poets of the period demonstrated their artistry through various verse forms, including the ode, the stanza, the masnavi, and the ghazal. The fahriye section, particularly within the ode, served as a valuable tool for poets to showcase their personalities, poetry, and talents. Various expectations lay behind the poets' praise of their praised subjects. To fulfill these expectations, poets sought to prove their worthiness by praising their personalities, poetry, and poetic talents.

The subject of this thesis is a detailed examination of the fahriye section in 19th-century qasidas. This study examines the poets' personalities, poetic styles, and poems, examining their poems for their beauty of meaning, idea, tone, and style. In the fahriye section, poets frequently compared themselves to other poets; as a result, the poet sometimes considered himself superior, criticizing other poets, and sometimes accepting the poets he criticized as masters and considering himself a follower. This is explored in the thesis through the poet's comparisons with Turkish, Arab, Persian, and other poets, without naming them.

Keywords: 19th century, classical Turkish literature, ode, fahriye.

ÖN SÖZ

19. yüzyıl klasik Türk edebiyatının kendini yüzyıllardır tekrar ettiği kadim bir edebiyatın son yüzyılıdır. Bu yüzyıldaki şair sayısı, diğer yüzyıllarda olduğu gibi bir hayli fazladır. Yüzyılın sonlarına doğru şiirde Batı menşeli farklı nazım şekilleri denenmiştir. Dolayısıyla bu yüzyıl klasik anlamda edebiyatın sonuna gelindiği yüzyıldır. Her ne kadar şairler şiirde farklı nazım şekilleri denemişlerse de kaside nazım şekli içinde yer alan fahriye bölümü kendisini diğer yüzyıllardaki gibi tekrar ettirmiştir.

Tezin konusu, 19. yüzyıl kasidelerindeki fahriye bölümlerinin muhteva bakımından incelenmesidir. Esas konuyu teşkil eden fahriye kısmının incelemesi yapılmadan önce tezin “Giriş”inde 19. yüzyıl Osmanlı döneminin siyasî, sosyal ve kültürel durumu hakkında kısa bilgi verilmiştir. Akabinde kaside ile fahriyenin tanımı ve tarihçesi hakkında bilgiler sunulmuş, şairlerin fahriyede bulunma gerekçeleri ifade edilmiştir. “Giriş”in son kısmında ise divanları incelenen şairlerin kasideleri içindeki fahriye bölümleri tespit edilerek tabloda gösterilmiştir. Birbirinin aynısı veya benzeri olan beyitleri çalışmada tekrar etmemek için 19. yüzyıldaki yüzlerce divan içerisinde 40 küsur kadar divandan yararlanılmıştır.

“19. Yüzyıl Kasidelerinde Fahriye” ana başlığı, kendi içerisinde üç başlıktan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi “Şairlerin Kendi Şahıslarını Övmeleri”; ikincisi “Şairlerin Şairliklerini ve Şiirlerini Övmeleri” olup bu başlık kendi içerisinde üç alt başlıktan müteşekkildir. Birinci alt başlık “Şairlerin Şiirlerini Anlam Yönünden Övmeleri”, ikinci alt başlık “Şairlerin Şiirlerini Eda ve Üslûp Güzelliği Yönünden Övmeleri”, üçüncü alt başlık “Şairlerin Şiirlerini Fikir Yönünden Övmeleri”dir. Üçüncü başlık “Şairlerin Diğer Şairleri Övmeleri, Yermeleri ya da Kendilerini Diğer Şairlerle Kıyaslamaları” olup bu başlık kendi içinde dört alt başlıktan müretteptir. Birinci alt başlık “Türk Şairlerle Yapılan Mukayese”, ikinci alt başlık “Acem Şairlerle Yapılan Mukayese”, üçüncü alt başlık “Arap Şairlerle Yapılan Mukayese”, dördüncü alt başlık “İsim Vermeden Diğer Şairlerle Yapılan Mukayese” şeklindedir. Bu tasniflerden yola çıkılarak şairlerin, kasidelerin fahriye bölümlerinde kendileri, şiirleri ve şairlikleri hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Tezin ana bölümündeki tasniflerden elde edilen bilgiler, “Sonuç”ta ayrıntılı bir biçimde sunulmuştur.

Çalışma sürecimde; yardımlarını esirgemeyen, entelektüel yönlendirmeleri, profesyonel danışmanlığı, tüm akademik donanım ve birikimi ile ilim yolculuğumun kandili olan çok kıymetli hocam, tez danışmanım Dr.Öğr.Üyesi Zahir SÜSLÜ'ye, tez savunmasında kıymetli bilgilerinden istifade ettiğim hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Zehra ÖZTÜRK, Dr. Öğr. Üyesi Berivan CAN'a ve tevellüt ile başlayan ahir ömrüm boyunca her türlü desteklerini yanımda hissettiğim aileme, tanıştığımız ilk andan itibaren şükür vesilem olan Sevgili Eşim'e ve kendisine ayırmam gereken vakitlerinden zarurî olarak tasarrufta bulunup çalışmamla alakadar olduğum göz aydınlığım, Biricik Yavrum'a şükranlarımı sunarım.

Zeki HAZARBEOĞLU
BATMAN-2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Osmanlı Devleti'nin 19. Yüzyıldaki Siyasî, Sosyal ve Kültürel Durumuna Genel Bakış	1
1.2. Kaside	4
1.2.1. Kasidenin Tanımı ve Tarihçesi	4
1.3. Fahriye	6
1.3.1. Fahriyenin Tanımı ve Tarihçesi	6
1.3.1.1. Arap Edebiyatında Fahriye	7
1.3.1.2. İran Edebiyatında Fahriye.....	8
1.3.1.3. Türk Edebiyatında Fahriye	9
1.3.2. Şairlerin Fahriyede Bulunma Gerekçeleri	11
1.4. Tezde Yer Alan 19. Yüzyıl Şairlerinin Kasidelerindeki Fahriyelerin Tablosu	12
2. 19. YÜZYIL KASİDELERİNDE FAHRİYE.....	23
2.1. Şairlerin Kendi Şahıslarını Övmeleri.....	23
2.2. Şairlerin Şairliklerini ve Şiirlerini Övmeleri	29
2.2.1. Şairlerin Şiirlerini Anlam Yönünden Övmeleri.....	41
2.2.2. Şairlerin Şiirlerini Eda ve Üslûp Güzelliği Yönünden Övmeleri	43
2.2.3. Şairlerin Şiirlerini Fikir Yönünden Övmeleri.....	47
2.3. Şairlerin Diğer Şairleri Övmeleri, Yermeleri ya da Kendilerini Diğer Şairlerle Kıyaslamaları	52
2.3.1. Türk Şairlerle Yapılan Mukayese	52
2.3.2. Acem Şairlerle Yapılan Mukayese	56
2.3.3. Arap Şairlerle Yapılan Mukayese.....	61
2.3.4. İsim Vermeden Diğer Şairlerle Yapılan Mukayese	61
3. SONUÇ	67
KAYNAKÇA.....	71

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
Bkz.	Bakınız
B.S.	Beyit Sayısı
Ed.	Edebiyat
D.	Divan
Haz.	Hazırlayan
K.	Kaside
K.S.	Kaside Sayısı
s.	Sayfa
ss.	Sayfa Sayısı
TDK	Türk Dil Kurumu
T.	Tarih
Üni.	Üniversite
vb.	Ve benzeri
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
Yay.	Yayımevi
yy.	Yüzyıl

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Şairlerin divanlarındaki kasidelerinde yer alan fahriyeler.

1. GİRİŞ

1.1. Osmanlı Devleti'nin 19. Yüzyıldaki Siyasî, Sosyal ve Kültürel Durumuna Genel Bakış

19. yüzyıl; askerî, siyasî, malî ve içtimaî alanlarda en ciddi kayıpların yaşandığı, iç isyanların derinleştiği, kaybedilen güç ve itibarın geri kazanılabilmesi maksadıyla çözüm arayışlarının arttığı; yeni yol, yöntem ve programların devreye alındığı bir asırdır. Devletin dağılmasının önlenmesi amacıyla çeşitli reformların hayata geçirildiği, köklü değişimlerin yaşandığı bu yüzyılda zor günler geçiren Osmanlı Devleti; kendisini istikrarlı yarınlara taşıyacak ilmî, fennî ve askerî münevverlerden yeteri kadar istifade edilememesi, dâhilde ve hâriçte çeşitli ihanetlere maruz kalması ve ilim kandilinin takip edilmesinde geç kalınması sebepleriyle yüzünü tamamen Batı'ya dönmek zorunda kalmış ve esas maksat olan Batı'nın ilim ve fenninin yanı sıra kadim medeniyetin geleneklerinden uzak birçok modernite dayatmasıyla karşı karşıya kalmıştır. Nitekim içinde bulunulan durum “Bu asır, Osmanlı'nın hayatta kalabilmek için Avrupa medeniyetine dehâlet ettiği asırdır”¹ ifadesiyle gözler önüne serilmiştir. Bu asırda; III. Selim (1789-1807), IV. Mustafa (1807-1808), II. Mahmut (1808-1839), Sultan Abdülmecid (1839-1861), Sultan Abdülaziz (1861-1876), V. Murat (1876) ve Sultan II. Abdülhamit (1876-1909) hükümdarlık etmiştir.²

Ocak adap ve disiplinini yitiren Yeniçeri askerlerine karşı III. Selim tarafından yeni düzene geçilerek (1789-1807) Nizâm-ı Cedîd Ocağı'nın ihdası, Mısır'ın işgal edilmesi (1798-1800), Sırp İsyanı (1804), Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'a vali olması (1805), III. Selim'in Kabakçı Mustafa İsyanı sonrasında tahttan indirilip katledilmesi (1807), IV. Mustafa'nın kısa süren padişahlık dönemi (1807-1808), Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa'nın Kabakçı Mustafa İsyanı'nı bastırıp II. Mahmut'u tahta çıkarması (1808), Rusya ile devam eden savaşlar (1806-1812), Rum İsyanı (1821), İran ile yapılan savaşlar (1821-1823) Yeniçeri Ocağının kaldırılarak yerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusu'nun kurulması (1826), Rusların Edirne'yi işgali (1828-1829),

---

¹ Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II* (İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1983), 804.

² Türk Tarih Kurumu (TTK), “Osmanlı Padişahları” (Erişim 10 Ocak 2024).

Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmesi (1829), Fransa'nın Cezayir'i işgali (1830), Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti'ne karşı savaşı (1833-1841) Tanzimat Fermanı'nın ilanı (1839), Sultan Abdülmecid'in tahta çıkışı (1839), Kırım Savaşı (1853-1856), Islahat Fermanı'nın ilanı (1856), Yemen İsyanı (1870-1873), Bulgar İsyanı (1876), Sultan Abdülaziz'in intihar görünümü verilerek katledilmesi (1876), V. Murat'ın 90 gün süren padişahlığı (1876), Sultan II. Abdülhamit'in tahta çıkışı (1876), I. Meşrutiyet'in ilanı ile Kanûn-ı Esâsî'nin yürürlüğe girmesi (1876), 93 Harbi (1877-1878), Ayastefanos-Yeşilköy Anlaşması'nın imzalanması (1878), Sırbistan, Romanya ve Karadağ'ın bağımsızlıklarını ilan etmesi (1878), Kıbrıs'ın İngiltere'ye bırakılması-kiralanması (1878), Tunus'un işgali (1881), İskenderiye'nin işgali (1882), Girit İsyanı (1897-1898) asrın mühim hadiseleri arasındadır.³

Devletin varlığını sürdürebilmesi, eski ihtişamlı günlerine geri dönebilmesi, yitirdiği kuvvet ve kudretini tekrar kazanabilmesi adına; girişilen ıslahatlar, yapılan reformlar, yeni çözümler, yeni yol ve yöntemler arayışı militer ve politik sahalardaki yansımalarının yanı sıra kültür ve sanata da aksetmiş, hemen hemen hayatın her alanına ve tüm disiplinlere yayılmıştır. Özellikle Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra Batılılaşma hız kazanmış, mimariden moda, eğlence kültüründen ev içi dizayna kadar Avrupaî tarz etkisini iyice göstermeye başlamıştır. Yaşanan değişim ve yenilik arayışından nasibini alan Türk şiirinin, kadim devri demode bulunmaya başlanmış, tenkit ve istihza konusu edilmiştir. Nitekim 19. yüzyıl edebî durumu hakkında “Türk Dünyası El Kitabı”nda şu ifadeler yer verilmiştir:

Sınırlı temlerin etrafında dönen eski şiir, değişen ve yenileşen insanın ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir konumda değildi. Asırlardır aynı dilin ve muhtevanın kullanılışı, yazana da okuyana da bıkkınlık getirmişti. Aşınmış hayaller, sürekli tekrarlanan mazmunla, yıpranmış şairce tavırlar artık kimseyi heyecanlandırmıyordu. Bu durumu fark eden bazı şairler eski temleri hecede yenileştirmek istediler, yeni terkipler meydana getirmeye çalıştılar.

Eski şiiri idare eden otorite yıkılıp yaşanan hayat kendini hissettirmeye başlayınca toplumda ferdin doğuşuna tanık oluruz. Artık bir gürhunun terennümü olan klasik edebiyat, yeni insanı tatmin etmemektedir. Estetik açıdan dağlar kadar fark olmasına rağmen bu edebiyatın Tanzimat edebiyatı karşısında yıkılışını da değişen bu yeni insan ve yeni zihniyetle izah etmek gerekir.

---

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı-Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2023), 5-7/200-630.

Klasik şiirin, yaşanan hayatın ihtiyaçlarına cevap veremediğini gören bir grup aydın, divan şiiri geleneksel yapısı içinde çağdaşlaştırmaya, tâbir caizse bir neo-klasisizm yaratmaya çalışmışlardır.

19. yüzyıl divan edebiyatı, geçmiş yüzyıllardakine benzer büyük bir sanatkâr yetiştiremediği için genellikle eskinin devamı ve tekrarı mahiyetinde eserler ile yetinmek-zorunda kalmıştır. Bu sebeptendir ki asrın ikinci yarısından itibaren revaçtan düşerek yerini yeni bir edebiyat anlayışına bırakacaktır.⁴

Tanpınar'ın *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*'nin ön sözünde; “Her şeyden evvel Türk insanında başlayan bir buhran, yeni ufuklar ve değerler etrafında yavaş yavaş kurulan iç düzen”⁵ ifadesiyle de belirttiği gibi tesis edilen yeni edebî nizam tüm kültür vasıtalarında karşılık bulmaya başlamış, kültürel paradigma değişimi yaşanmıştır.

Gazetecilik faaliyetleri başlayarak ivme kazanmış, neşriyat ve tercüme çalışmaları hızlanmış, kadim geleneği devam ettirmek isteyen ancak yenilik rüzgârına karşı koyamayan şiir topluluğu oluşturulmuş, kadın şairlerin sayısı artmış, eski nazım şekillerinin kullanılmasının yanı sıra yeni formlar denenmiş, şiirin muhtevası dönüşüme uğramış, yeni temalar kullanılmaya başlanmış, eski-yeni çatışması gün yüzüne çıkmıştır.⁶

Türk şiiri sahasında asırlarca ihtişamla hüküm süren Divan edebiyatı, yenilik arayışı ve değişim rüzgârıyla yerini yavaş yavaş “Yeni”ye, Tanzimat edebiyatına bırakmaya başlamış olsa da edebî hayattaki dönüşüm bıçak sırtı bir ayırım şeklinde gerçekleşmemiştir. Başta kaside olmak üzere klasik nazım biçimleri ve türleri konumlarını muhafaza etme ve “Yeni”ye karşı direnme gayreti içerisinde olmuşlardır. Birçok meşhur övgü ve yergi şiirleri yine kaside nazım biçimi ile kaleme alınmıştır. Şairin “sözlü bir heykel” dikmesinde, benlik bilincini ifadesinde ve sanat iddiasında bulunmasına en etkili yöntem kabul edilen ve en uygun vasıta olarak kullanılan fahriyeler ise kasideleri tezyin etmeye devam etmişlerdir.

---

⁴ Türk Dünyası El Kitabı, (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1992), 3/210-211.

⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012), IX.

⁶ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1979), 8-14.

1.2. Kaside

1.2.1. Kasidenin Tanımı ve Tarihçesi

Kaside kelimesinin lugat karşılığı, “*kastetmek, niyet etmek, tevcih etmek, yaklaşmak, yöneltmek*” anlamında olan Arapçadaki “*kasada*” kelimesine dayanmaktadır.⁷ Terim olarak; “beyit sayısı 15’ten az olmayan, belli bir maksatla ve bilhassa bir durumu, bir nesneyi veya bir kimseyi övmek için kaleme alınan, aruz vezninin genellikle uzun kalıplarıyla yazılan, bütün beyitlerinin ikinci mısırâsı ilk beyitle kafiyeli olan manzume” anlamındadır.⁸ Ekseriyetle methetmek, kısmen de olsa hicvetmek amacıyla yazılan fakat daha çok din ulularını ve devlet büyüklerini övmek maksadıyla kaleme alınan kasideler, klasik şiirin en önemli nazım biçimlerinden biridir. Kaside yazarına “kaside-perdaz”, kaside söyleyicisine “kaside-gû” denilmektedir. Klasik Türk edebiyatında 13. yüzyılda kaleme alınmaya başlanan kasideler altı kısımdan müteşekkildir. Nazım birimi beyit, kafiye şeması “aa, ba, ca, da...” biçimindedir. Genellikle 33-99 beyit arasında bir uzunluğa sahip olan kasidelerin; ilk beytine “matla”, son beytine “makta”, şair mahlâsının yer aldığı beyite “taç beyit”, en güzel beytine de “beytü’l kasîd” adı verilmektedir.⁹

Kasidenin en ağır kısımlarından olan ve ilk bölümünü oluşturan, 15-20 beyitten mürekkep “*Nesip (Teşbip)*” bölümünde tasvir yapılmaktadır. Betimlenen konu doğrultusunda farklı adlandırılan bu bölüm; bahar mevsimi tasvir ediliyorsa “Bahariye”, kış mevsiminin tasviri yapılıyorsa “Şitaiye”, temmuz ayı tasvir ediliyorsa “Temmuziye”, at tasviri yapılıyorsa “Rahşiye”, Ramazan ayı tasviri ediliyorsa “Ramazaniye” şeklinde isimlendirilmektedir. Nesip bölümünden methiye bölümüne geçiş unsuru olan, methiyeye geçişi haber verici mahiyetteki, giriş anlamına gelen bölüm, “*Girizgâh*” kısmıdır. Genellikle kısa tutularak asıl konuya geçilmektedir. Kasidenin sunulduğu kişinin övüldüğü bölüm “*Methiye*”dir. Kasidenin yazılış amacını oluşturan, esas maksadın ele alındığı bu bölümün dili diğer bölümlere nispeten daha ağırdır. Her kasidede bulunmayabilen ve kaside içinde gazel söylenen bölüme “*Tegazzül*” denilmektedir. Genellikle methiyeden sonra gelmektedir.¹⁰

⁷ Hüseyin Elmalı, “‘Kaside’”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/562-564

⁸ “‘Kaside’”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1982), 5/205.

⁹ Hâlûk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı, Nazım Şekilleri ve Aruz*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011), 38-40.

¹⁰ “‘Kaside’”, *Türk Ansiklopedisi*, (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1974), 375.

Çalışma konusunun merkezi konumunda bulunan “*Fahriye*” bölümünde ise şairler kendi şahıslarını, şiir sanatlarını ve şairliklerini övüp kendilerini diğer şairler ile mukayese etmektedirler. Ele alınan temel övgü faktörü; ifade gücü, şiir kalitesi ve şairlik yeteneğidir. Müteakiben, birkaç beyitten müteşekkıl olan; eserde methedilen, eserin ithaf edildiği kişi hakkında iyi dilek ve temennilerde bulunulan “*Dua*” bölümüyle kaside nihayet bulmaktadır.¹¹

Kasideler ele aldıkları konulara göre farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Allâh’ın varlığı ve birliğini konu edinen kasidelere “Tevhit”, Allâh’a yalvarmak ve yakarmak gayesi ile kaleme alınan kasidelere “Münacaat”, Hz. Muhammed (s.a.v)’i ve din ulularını anlatan kasidelere “Naat-Na’t”, devrin önde gelenlerini övmek için yazılan kasidelere “Methiye”, ölüm temasının işlendiği kasidelere “Mersiye”, sivri bir dil ile herhangi bir kişiyi yermek için yazılan kasidelere de “Hicviye” adı verilmektedir.¹²

Cahiliye Dönemi’ne değin uzanan tarihî bir geçmişe sahip olan kasideler, ilk olarak klasik kaside biçiminde nesip, tasvir ve meth şeklinde üç kısma ayrılmaktaydı. Kasidenin İran edebî sahasına kadem basmasıyla birlikte muhteviyatı ve mahiyeti gelişmiş, kısmen de olsa Acem şairler tarafından şekli olarak birtakım değişiklikler getirilmiş, nesip, tegazzül, medhiye ve dua bölümlerinden teşekkül ettirilmiştir. Selçuklular devrinde de bilhassa Enverî ile sanatlı ve özenli bir forma kavuşmuştur. Türk edebî hayatına girişi 14. yüzyıla tekabül eden kasidenin ilk kâmil örnekleri Ahmedî’de görülmektedir. 16. yüzyıla kadar geline süreçte sanat ve şiirin gelişmesiyle doğru orantılı olarak olgunluk yükselişini sürdüren kaside, özellikle Bâkî ve Fuzûlî ile üst düzey bir noktaya ulaşmış, Tanzimat Dönemi’nin akabinde değişen paradigma ve dönüşen edebî anlayış ile birlikte kavramsal mânâda varlık gösterebilecek bir seviyeye evrilmiştir.¹³

---

¹¹ “Kaside”, *Türk Ansiklopedisi*, 375.

¹² Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı* (İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1965), 1/498.

¹³ Tübâ Işın İsen, *Divan Şiirinde Fahriye* (Ankara: Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002), 4-10.

1.3. Fahriye

1.3.1. Fahriyenin Tanımı ve Tarihçesi

Arapçada “böbürlenmek, övünmek, haslet, hususiyet ve muvaffakiyetlerden söz etmek” mânâlarına gelen ve “fahr” kökünden türeyen fahriye; bir edebiyat terimi olarak, şairlerin genellikle kendi şahıslarını, şairliklerini, şiirlerini, kabiliyetlerini, erdemlerini, üstün niteliklerini ve başarılarını övmelerinin yanı sıra inanç, hasep, nesep, edebî kudret, mâlik olunan meziyet, sahip olunan servet ve deneyimlerden övünülerek bahsedilen kaside bölümüdür.¹⁴

Tarihî süreçte Arap edebiyatına dayanan fahriye, Arap şiirinde methiye ile birlikte kasidenin asıl kısımlarından birini oluşturmaktadır.¹⁵ İran edebî sahasında ise bu denli net bir kuralın bulunmadığı görülmektedir. Birtakım araştırmacılar tarafından fahriyenin, Fars edebiyatında kasidenin bağımsız bir bölümü olmadığı iddia edilse de Michael Glünz ve Julie Scott Meisami gibi araştırmacılar tarafından kasidenin Fars şiirinin temel bölümlerinden biri olduğu ifade edilmektedir.¹⁶

Türk edebiyatındaki fahriyenin ilk örneklerine 13. yüzyılda rastlanmaktadır. Fakat müstakil bir bölüm olarak 14. yüzyılda Nesîmî, Hoca Dehhânî, Ahmedî Dâî gibi şairlerin divanlarında kendisine yer bulmaktadır. 16. yüzyıla kadar ikbal temin etme gayesiyle yazılan fahriyeler, bu yüzyıldan sonra değişme göstermeye başlamış, zaman içerisinde gelişerek kendine has bir kimlik kazanmış ve 19. yüzyıla kadar konumunu muhafaza etmiştir.

Şairin söz ustalığını ve şiir hünerini zirve noktaya taşıdığı bölüm olan fahriyede şair kendini övmesinin yanı sıra memdûhunu da dolaylı olarak methetmiş olur. Bunu yaparken de çoğu zaman mübâlağalı bir üslup takınır. “Sahib-i mülk’ hükümdar; bilgin ve sanatkârın en önde gelen veli-nimeti, hamisi idi.”¹⁷ İncalcık’ın belirttiği gibi şairler için şiir yazmanın, iâşe ve ibatenin temin vasıtası olması ve saray çevresinin desteğinin alınmak istenmesi “hâmîyi övme” zarureti doğurmaktadır.

Fahriyede şairler kendilerini överken, padişahlarda olması gereken özellikleri de överek dolaylı bir biçimde ideal yönetici prototipini ortaya koymaya çalışmışlardır.

¹⁴ Mehmet Aça - Hâlûk Gökalp, İsa Kocakaplan, *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi* (Ankara: Kesit Yayınları, 2011), 307.

¹⁵ Nihad Mazlum Çetin, *Eski Arap Şiiri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1973), 72.

¹⁶ Elmalı, “Kaside”.

¹⁷ Halil İncalcık, *Şair ve Patron* (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2003), 9.

Misâlen iyi bir yöneticide olması gereken özelliklerin başında adalet gelmesinden mütevellit şair kendi övgüsünde âdil olma vurgusu yapar ve burada muhatap da dolaylı olarak övülerek arzu edilen husus ilgisine tevcih, umûma ise teşmil edilmektedir.

1.3.1.1. Arap Edebiyatında Fahriye

Arap şiirinde “fahr” veya “iftihar” biçiminde bir kaside bölümü olarak yer alan fahriye, methiye bölümü ile birlikte kasideye asıl kimliğini kazandıran bölüm olarak nitelendirilmektedir. Arap şairler; kabileleriyle, soylarıyla, kahramanlıklarıyla, cesaretleriyle, şairlikleri ve şiirleriyle övünmelerini fahriye vasıtasıyla gerçekleştirmişlerdir.¹⁸ Arap şiirinde genellikle methiyeden sonra gelen fahriye, bazen müstakil bir bölüm olarak bazen de şiirin diğer bölümleri arasında kendisine yer bulmaktadır.¹⁹ İbn Sellâm el-Cumahî (ö.231/846), Ebû Hilâl el Askerî (ö.395/1004) ve İbn Raşîk el Kayravânî (ö. 457/1066) gibi bazı Arap münekkitler fahriyeyi müstakil bir şiir teması olarak görmüşlerdir. Fahriyeyi bağımsız bir şiir teması olarak görmeyen diğer münekkitler ise methiyenin bir parçası olarak konumlandırmışlardır.²⁰

Her milletin ve toplumun sosyolojik yapısı ve iç dinamikleri birbirinden farklılık arz edebilmektedir. Övünmek bazı toplumlarda hayâ ve edebe mugâyir kabul edilmiş olsa da Arap tarihi, edebiyatı ve sosyolojik yapısı objektif bir biçimde ele alındığında Kadim Arapların övünmeye ziyadesiyle düşkün oldukları ile karşılaşılmaktadır. Bu husustan ötürü fahriye Arap şiirinde başat tema olabilecek biçimde kıymet görmüştür. “Fahr” gündelik yaşamdan bağımsız bir biçimde Arap şiirinde güçlü bir karşılık bulmuş, tefahûr Arap şairleri için caiz sayılmış, erdemleri methetmek mübah görülmüştür. Cahiliye Devri’nde çeşitli vesilelerle düzenlenen, toplumun kabileler halinde karşılaşp meziyet ve yeteneklerini dile getirdikleri, birbirlerine karşı övündükleri (mufâhere), düşmanlarını yerdikleri ve rakiplerini tenkit ettikleri panayırlar fahriyenin gelişimine büyük katkı sağlamıştır.²¹

¹⁸ İbn Manzûr, ‘Fahriye’, *Lisanü’l Arab*, (Beyrut: Dârus- Sadir, 1968), 9/57.

¹⁹ İsmail Durmuş, ‘Fahr’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/79.

²⁰ Çetin, *Eski Arap Şiiri*, 82.

²¹ Mustafa Sâdık er-Râfî’i, *Târihu âdâbi’l-Ârabî – el-‘Asru’l-İslâmi-*, (Dâru’l-Me’ârif) (Kahire: 2002)

1.3.1.2. İran Edebiyatında Fahriye

Bu hususta müracaat edilen lugatlarda, bir kaside bölümü olan “fahriye” kelimesi ile karşılaşılmamaktadır. *Ferheng-i Farsî* isimli lugatta “fahr” kelimesinin fahr-âver, fahr-âveri, fahr âverden, fahr kerden gibi türevleri bulunmakla birlikte fahriye kelimesine dair bir işaret bulunmamaktadır. *Dehüdâ Lûgatnâmesi*’nde fahr ve türevi birtakım sözcükler bulunmasına rağmen fahriye sözcüğü yalnızca bir köy ismi olarak yer almaktadır. Celaleddin-i Humâî’nin *Fünûn-ı Belâgat ve Sinâ’at-ı Edebî* isimli eserinde kasidenin tanıtımı incelendiğinde ana kısımlar olarak teşbip, tahallûs (girizgâh) ve şerîta (dûa) şeklinde bir sıralama yer almakta ancak övünme kavramı ya da fahriye terimini çağrıştıran bir kısımdan bahsedilmemektedir. Edward G. Browne’nin *A Literary History of Persia* isimli kitapta da kaside bölümleri olarak sadece teşbip, girizgâh ve mediha sıralanmakla birlikte fahriye terimine yer verilmemiştir.²²

İran edebiyatı ile alâkalı genel müracaat kitapları tetkik edildiğinde fahriye terimine ya da fahriyeyi çağrıştıracak başka bir kavrama işaret edilmemesine karşın, Michael Glünz tarafından fahriye ve methiye, kasidenin temel bölümlerinden olarak tanıtılmakta ve hasbihal kelimesinin de fahriye anlamına geldiği ifade edilmektedir.²³ Bir başka araştırmacı Julie Scott Meisami 12. yüzyılın sonuna değin kaleme alınmış olan İran kasidelerini inceleyerek fahriyenin, kasidenin ana bölümlerinden biri olduğunu ortaya koymuş ve İran kasidelerindeki fahriyelerin; şairin, hâmî ve memdûhunu layıgınca övemediğini ifade eden sözlerle başlayıp kendisinin ne kadar güçlü bir hatip, kuvvetli bir şair, üstat bir edip olduğunu belirterek devam ettiğini ve fahriyelerdeki övgü motiflerinin Arap edebiyatındaki övgü kalıpları ile benzerlik taşıdığını ifade etmiştir.²⁴

İran kasidelerinde şairler tefâhurda bulunurken kendilerini ünlü Arap hatip ve şairlerinin yerinde konumlandırarak kendi övgülerinin kıymet ve kudretlerini artırmaktadır. Misalen, ünlü İranlı tefâhur şairi Rûdekî (ö.941), kasidesinin fahriye kısmında kendisini tüm meziyet ve marifetiyle betimlemiş ve şiirini ve şairliğini kendisinden önce yaşamış devrin en ünlü Arap övgü şairleriyle aynı kıymet ve kudret derecesinde değerlendirmiştir.²⁵

²² Işın İsen, *Divan Şiirinde Fahriye*, 12.

²³ Michael Glünz, *Poetic tradition and social change: The Persian Qasida in post-Mongol Iran*. Qasida Poetry In Islamic Asia and Africa, Leiden (Holland: 1996), 185.

²⁴ Julie Meisami Scott, “Poetic mikrococosms: The Persian Qasida to the end of Twelfth Century”, Qasida Poetry In Islamic Asia and Africa, (Holland/Leiden: 1996), 143.

²⁵ Işın İsen, *Divan Şiirinde Fahriye*, 13.

1.3.1.3. Türk Edebiyatında Fahriye

Türk edebiyatındaki fahriyenin ilk örneklerine 13. yüzyılda rastlanmaktadır. Fakat müstakil bir bölüm olarak 14. yüzyıl itibarıyla Nesîmî, Hoca Dehhânî, Ahmedî Dâî, Kemâl Ümmî ve İbrahim Beg gibi şairlerin divanlarında kendisine yer bulmuştur.²⁶ Divan edebiyatının zirveye tırmanmaya başladığı dönemde şairlerin daha özgün ve daha özgür bir edebî şahsiyete kavuşması ve öz benlik duygularının gittikçe güçlenerek ilâha dair olanları ve kutsiyetleri anlatmak için ben-merkezci mazmunlar geliştirmeleri, fahriyenin zaman içerisinde değişim ve gelişim göstermesini sağlamıştır. Fuzûlî, Bâkî ve Nedim gibi kudretli şairlerin kalemleriyle de bireysel duyguların, edebî kabiliyetlerin ve şairlik yeteneklerinin daha belirgin ve sistematik bir biçimde aktarımını sağlama vasıtası olan fahriye, Nef'î ile doruk noktasına ulaşmış ve diğer güçlü şairlerin söz ustalıkları ve kalemleriyle edebî serüvenini sürdürmüştür. Arap ve Acem kasidelerindeki övgü kalıp ve motifleri referans alınarak oluşturulan fahriyeler ilk dönemlerde övünmeden ziyade hâmi veya memdûhtan himmet dileme, makam, mevki, ikbal, ihsan, câize, bahşîş isteme biçimindedir. 16. yüzyıla kadar şahsî ikbal ve maddî ihsan temin etme gayesiyle yazılan fahriyeler, 17. yüzyıl itibarıyla hem şekil hem muhteva açısından değişim ve gelişim göstermeye başlamış; aşk, tasavvuf ve insanlık kavramları derinlemesine işlenmeye başlanarak “ben arayışı”na dönmüş, iç benliğe yapılan yolculuğun duygu paleti olmuştur. Zaman içerisinde kendine ait bir kimlik kazanan fahriye 19. yüzyıla kadar başat hüviyetini ve şiirsel konumunu muhafaza etmiş ve hemen her kasidede kendisine yer bulmuştur.

Tarihî seyri incelendiğinde kendisine ilk defa Arap kasidelerinde rastlanılan fahriye, sair zaman içerisinde Acem edebiyatındaki örnekleriyle de görülmeye başlanmış, takiben Divan şiirinde varlık göstererek ontolojik gelişimi tamamlanmıştır. Acem şairlerin kendilerini ünlü Arap hatip ve şairleri ile aynı edebî konum ve kudrette görerek tefâhurda bulunmalarını; Divan şairlerinin kendilerini hem Arap hem Acem hatip, şair ve ediplerine rakip görerek onlarla eş konumda ve çoğu kez de daha üstün bir düzeyde görüp övünmeleri takip etmiştir. Bu durumdan ötürü Divan edebiyatındaki fahriye örnekleri; şekil, muhteva, motif ve övgü kalıpları ile Arap ve Acem şiirine yapılan atıflarla ve onlardan alınan referanslarla gelişerek kendisine has bir hüviyet kazanıp özellikle methiye kasidelerindeki yerini sağlamlaştırmıştır.

---

²⁶ Işın İsen, *Divan Şiirinde Fahriye*, 13.

Şair fahriye bölümünde evvela sanatıyla övünerek kendi kıymetini ve edebî kudretini ortaya koyarken, kimi zaman da daha iyi imkânlarla sahip olursa sanat kalitesinin artacağını, şairlik kudretinin tekemmül edeceğini ve sözünün hikmetinin derinleşeceğini ifade etmektedir. Bu husustan ötürü ve kasidelerin vücuda getirilmesinin temel gayesi doğrultusunda şairin, övdüğü şahıstan maddî veya manevî beklenti içerisinde olması pek tabii karşılanmaktadır.²⁷ Fahriyelerde ön plana çıkarılan hususiyet olan söz ustalığı; şairin kendisini önceki devirlerde ve içinde bulunulan asırda ömür sürmüş söz üstatları ile mukayese edebilecek cürette bulunmasına ve en az onlar kadar güçlü bir şair olduğu iddiasına dayanmaktadır.

Şairler tefâhurda bulunurken kendisini tarihi şahsiyetler ve mitolojik varlıklarla karşılaştırmakta ve fahriyenin doğası gereği son derece mübâlağalı bir üslûp takınmaktadır. Bunu yaparken kendini övmekle beraber aynı zamanda hâmî ve memdûhunu da dolaylı olarak yüceltmektedir. Desteklenmeyi ve ikbal görmeyi arzu eden şair; içinde bulunduğu rekabet ortamından ötürü fahriyeyi maksadına ulaşmada, sanatının derinliklerini ifade etmede, şairlik gücünü anlatmada, kişisel tanıtımını yapmada ve gündemde kalmada en büyük vasıta olarak kullanmıştır. İnalıcık'ın "Sahib-i mülk hükümdar; bilgin ve sanatkârın en önde gelen veli-nimeti, hamisi idi." ifadesinden de anlaşılacağı üzere şiir yazmanın şairler için bir geçim vasıtası ve var kalma aracı olmasından ötürü saray ve çevresinin desteğini almak şairlerin temel amaçlarını oluşturmuştur. Şairlerin bu gayelerini elde etmelerine çok geniş bir anlatım ve aktarım alanı sunan fahriye, zamanla şairler için bir ihtiyaç ve bir nevi zaruret haline dönüşmüştür. Şair bu mecburiyeti yerine getirirken kendi övgüsüyle birlikte gerçekleştirdiği memdûh övgüsü; olanın yanı sıra olması gerekenin, ideal olanın ne olduğunu da içinde barındıran bir takım işaret, temenni ve gizil beklentiler ihtiva etmekte ve tefâhur ve methiyede bulunulurken şiir sanatının en zarif, en ihtişamlı ve en iddialı söylemleri ön plana çıkmaktadır. Memdûh övgüsünün niteliği; şairin şiir sanatındaki başarısı, söz söyleme ustalığı ve şairlik yeteneği ile doğru orantılı olduğundan şair memdûhunun kudret, azamet, adalet, cesaret, feraset, muvaffakiyet, kahramanlık ve erdemlerini överken onunla özdeşim kurmakta ve kendi övgüsünü yaparken de tevazu göstermeden söz sanatının tüm inceliklerini, kalemin ve kelâmın tüm imkânlarını olanca ihtişamıyla kullanmaktadır.

---

²⁷ Halil İnalıcık, *Şair ve Patron*, (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2003), 9.

1.3.2. Şairlerin Fahriyede Bulunma Gerekçeleri

Şairlerin fahriye yapmalarının muhtelif sebepleri bulunmaktadır. Takdir görme arzusu, beğenilme hissiyatı, övülme hazzı, değerli olma duygusu gibi insanî ihtiyaçların, duygu durumu diğer insanlara nazaran daha yoğun olan şair zümresinde de karşılık bulması kaçınılmazdır. Klasik edebiyat geleneğinde sanatı ve şiiri doruk noktasında olan güçlü şairlerin iltifat gördüğü vakıadır. Bundan hareketle beklenti içerisinde olan şairin, hayalini kurduğu maddî ve manevî ihsanın büyüklüğü, cevher ve kabiliyeti ile doğru orantılı olduğundan şair kendi kadir ve kıymetini âleme bildirme işini kendisi üstlenip fahriyeyi gayeye ulaşma hususunda kuvvetli bir vasıta olarak kullanmaktadır.²⁸

Klasik dönem şairleri ekseriyetle kendilerini papağana benzeterek övünmüşlerdir. Güzel konuşan, hoş sözler sarf eden bir tûtîye teşbihte bulunurlar. Kendilerini dili şeker misali tatlı olan, güzel sözler söyleyen, hoşla gider nitelikte konuşan bülbül ve papağan olarak nitelendirirler. Bazen kendilerini söz meydanının pehlivanı, kelâm ülkesinin hükümdarı, belâgat kılıcının silahşoru, sühan tahtının padişahı, mânâ diyarının fatihi olarak görürler. Kimi zaman gül bahçesinin bahçıvanı, kimi vakit deniz dibinden inci çıkaran dalgıç, bazen de gökten kafiyeler indiren bir müneccim olarak kendilerini teşbih ederler. Şiir üstatları; şiirlerini ve şairliklerini överken sözlerinin yeniliğini, ifadelerinin farklılığını, anlatımlarının eşsizliğini, zekâlarının keskinliği ve kullandıkları mânâların parlaklığını dile getirmişlerdir. Bu durumu gerçekleştirirken de ağıdalı terkipler, süslü benzetmeler, özgün sıfatlar kullanmışlardır. Teşbih hususunda bir hudut çizilmeyen; dünya, âhiret, gök cisimleri ve semâ benzetme unsurları olarak kullanılmıştır. Şiir kimi zaman cennetteki bir köşke, kimi zaman zezem suyuna benzetilmiş, sanata kutsiyet atfedilmiştir. Hatta ileri gidilerek şair, cennette hurilere şiir okuyan bir âşık olarak tasvir edilmiştir. Şair, şiir sanatının süvarisidir. Sühânı, serdar-ı ekrem emri gibidir. Sözleri mücevherlerle müzeyyen, paha biçilemez bir ziynet, eşi ve benzeri olmayan bir elmas misalidir. Şairliği tarihe damga vuracak nitelikte, çağlar boyu gıpta edilip ulaşılamayacak kalitede ve çok yükseklerde uçan kartal misali göklerde dir. Sanatı, en iyi ressamların çizemeyeceği mükemmellikte, çöldeki vaha misali hayat verici esenlikte ve büyüleyici bir doğa olayı olan gökkuşağı mahiyetindedir.

---

²⁸ Bahanur Özkan Bahar, “Şeyhülislâm Yahyâ Divanında Fahriye ve Tevazu”, *Turkish Studies – Language and Literature Dergisi* 15/1 (Mart 2020), 327.

1.4. Tezde Yer Alan 19. Yüzyıl Şairlerinin Kasidelerindeki Fahriyelerin Tablosu

19. yüzyılda yüzlerce klasik dönem şairi divan tertip etmiştir. Ancak birçok divanda yer alan fahriye bölümlerindeki aynı veya benzer beyitler tekrar ettiği için çalışma içerisinde tüm şairlerin kasidelerindeki fahriye beyitleri yer alamamıştır. Bundan dolayı tabloya sadece tezde yer alan şairlerin kasideleri işlenmiştir. Bu şairlerin kasideleri ve kaside içerisinde yer alan fahriye beyitlerinin tablosu şu biçimdedir:

Tablo 1: Şairlerin divanlarındaki kasidelerinde yer alan fahriyeler

Sıra Numarası	Divanlar	Kaside Sayısı	Fahriye Bölümü Bulunan Kasidedeler ve Beyit Sayıları	Fahriye Bölümü Bulunan Beyitler	Fahriye Beyitlerinin Sayısı
1	Abdî-i Karahisarî Divanı	24	5. Kaside: 70 Beyit	25. ve 69. Beyitler	2
			8. Kaside: 31 Beyit	22. ve 29. Beyitler	2
			9. Kaside: 52 Beyit	2. 4. Beyitler, 26. ila 32. Beyitler, 49. ve 51. Beyitler	11
			10. Kaside: 37 Beyit	2. ila 14. Beyitler ve 28. Beyit	14
			11. Kaside: 40 Beyit	1. ve 2. Beyitler, 22.Beyit,	3
			12. Kaside: 28 Beyit	1. ila 10. Beyitler	10

			15. Kaside: 25 Beyit	9. Beyit	1
			18. Kaside: 31 Beyit	2. ila 9. Beyitler, 18. Beyit	9
			19. Kaside: 41 Beyit	4. ve 5. Beyitler	2
			22. Kaside: 47	19. Beyit	1
			23. Kaside: 46	1. ila 10. Beyitler ve 37. Beyit	11
2	Abdülaziz Âsım Irakî Divanı	69	1. Kaside: 29 Beyit	14. Beyit ile 26. ila 29. Beyitler	5
			7. Kaside: 15 Beyit	15. Beyit	1
			10. Kaside: 25 Beyit	56. ve 57. Beyitler	2
			11. Kaside: 71 Beyit	14. ve 15. Beyitler	2
			12. Kaside: 40 Beyit	35. ve 36. Beyitler	2
			13. Kaside: 61 Beyit	8. ve 9. Beyitler	2
			14. Kaside: 21 Beyit	16. ve 19. Beyitler	2
			15. Kaside: 12 Beyit	12 Beyit	1
			16. Kaside: 22 Beyit	8. ila 14. Beyitler	7
			19. Kaside: 20 Beyit	18. ve 20. Beyit	2
			23. Kaside: 4 Beyit	4. Beyit	1
			29. Kaside: 5 Beyit	5. Beyit	1
			44. Kaside: 4 Beyit	4. ila 8. Beyitler	5
			9. Kaside: 8 Beyit	5. Beyit	1
		58			

3	Abdûlmâlik Hilmi Divanı		14. Kaside: 8 Beyit	8. Beyit	1
			39. Kaside: 5 Beyit	5. Beyit	1
			50. Kaside: 8 Beyit	5. ila 8. Beyit	4
			53. Kaside: 5 Beyit	5. Beyit	1
			54. Kaside: 5 Beyit	Tüm Beyitler	5
			57. Kaside: 5 Beyit	Tüm Beyitler	5
4	Âbid Efendi Divançesi	6	1. Kaside: 7 Beyit	7. Beyit	1
			2. Kaside: 18 Beyit	18. Beyit	1
			3. Kaside: 5 Beyit	5. Beyit	1
			4. Kaside: 7 Beyit	6. Beyit	1
			5. Kaside: 9 Beyit	6. ila 9. Beyitler	4
			6. Kaside: 7 Beyit	6. Beyit	1
5	Âdile Sultan Divanı	6	4. Kaside: 15 Beyit	15. Beyit	1
6	Ahmed Bâdî (Râcih) Divanı	10	1. Kaside: 35 Beyit	22. 26. 29. 33. Beyitler	4
			2. Kaside: 29 Beyit	26. ila 29. Beyitler	4
			4. Kaside: 20 Beyit	19. Beyit	1
			5. Kaside: 21 Beyit	16. ve 19. Beyitler	2
			6. Kaside: 20 Beyit	18. ve 19. Beyitler	2
			7. Kaside: 20 Beyit	18. ve 19. Beyitler	2
7	Balıkesirli Abdülaziz Mecdî Divanı	20	3. Kaside: 40 Beyit	Tüm Beyitler	40
			7. Kaside: 25 Beyit	25. Beyit	1

			11. Kaside: 17 Beyit	17. Beyit	1
			11. Kaside: 19 Beyit	3. Beyit	1
			13. Kaside: 66 Beyit	66 Beyit	1
			16. Kaside: 41 Beyit	40. ve 41. Beyitler	2
8	Benderli Cesari Divanı	11	6. Kaside: 14 Beyit	14. Beyit	1
			7. Kaside: 16 Beyit	16. Beyit	1
			8. Kaside: 12 Beyit	12. Beyit	1
9	Bursalı İbrahim Râzî Divanı	4	3. Kaside: 14 Beyit	1. 4. 12. 13. Beyitler	4
			4. Kaside: 25 Beyit	13. ve 21. Beyitler	2
10	Bursalı İffet (Seyyid Mehmed Emin) Divanı	5	1. Kaside: 36 Beyit	32. Beyit	1
			3. Kaside: 27 Beyit	10. Beyit	1
			4. Kaside: 21 Beyit	12. ve 13. Beyitler	2
11	Câzib Divanı	11	3. Kaside: 32 Beyit	1. ila 16. Beyitler	17
12	Cebbar-zâde Abbâs Hilmî Nâil Paşa Divanı	12	7. Kaside: 17 Beyit	1. ila 15. Beyitler	16
			14. Kaside: 29 Beyit	16. 24. 25. 26. Beyitler	4
13	Cerrâh Ömer Lûtfî Divanı	11	3. Kaside: 129 Beyit	114. Beyit	1
			4. Kaside: 41 Beyit	41. Beyit	1
			9. Kaside: 15 Beyit	15. Beyit	1

			10. Kaside: 25 Beyit	14. Beyit	1
			11. Kaside: 12 Beyit	11. Beyit	1
14	Charles Vernet Divanı	4	1. Kaside: 35 Beyit	26. ila 33. Beyitler	8
			2. Kaside: 21 Beyit	18. ila 21. Beyitler	4
			3. Kaside: 17 Beyit	13. ila 17. Beyitler	5
			4. Kaside: 21 Beyit	13. ve 14. Beyitler	2
15	Dâniş Mehmed Bey Divanı	4	3. Kaside: 27 Beyit	27. Beyit	1
16	Diyarbakırlı Ali Emiri Divanı	20	11. Kaside: 51 Beyit	2. 4. 7. 8. Beyitler ile 36. ila 43. Beyitler	12
			14. Kaside: 51 Beyit	10. 11. 12. 13. 14 Beyitler	5
			15. Kaside: 73 Beyit	48. ila 52. Beyitler	5
			16. Kaside: 76 Beyit	73. Beyit	1
			18. Kaside: 156 Beyit	75. ve 76. Beyitler	2
17	Diyarbakırlı Sırrî Râhile Hanım Divanı	6	4. Kaside: 51 Beyit	37. ve 38. Beyitler	2
			5. Kaside: 41 Beyit	4. Beyit	1
18	Feyzî Halil Divanı	7	2. Kaside: 41 Beyit	27. ila 33. Beyitler	7
			3. Kaside: 33 Beyit	9. Beyit	1
			6. Kaside: 30 Beyit	6. 12. 21. 22. 26. 27.28. Beyitler	7

19	Ednâyî Divançesi	8	5. Kaside: 57 Beyit	56. ve 57. Beyitler	
			8. Kaside: 26 Beyit	Tüm Beyitler	26
20	Enderunlu Ferîd İbrahim Divanı	2	1. Kaside: 65 Beyit	1. ve 2. Beyitler 11. ve 12. Beyitler 45. ila 47. Beyitler 54. ila 56. Beyitler	10
			2. Kaside: 44 Beyit	42. Beyit	1
21	Enderunlu Vâsîf Divanı	27	14. Kaside: 125 Beyit	109. ila 120. Beyitler	12
			15. Kaside: 68 Beyit	46. ila 64. Beyitler	19
			20. Kaside: 169 Beyit	130. ila 151. Beyitler	22
			22. Kaside: 42 Beyit	36. Beyit	1
			26. Kaside: 102 Beyit	82. ila 91. Beyitler	11
			27. Kaside: 90 Beyit	59. ila 80. Beyitler	22
22	Şemsî Hayalî (Leblebici Baba) Divanı	48	1. Kaside: 8 Beyit	5. ila 8. Beyitler	4
			2. Kaside: 11 Beyit	Tüm Beyitler	11
			4. Kaside: 8 Beyit	3. ve 4. Beyitler	2
			6. Kaside: 9 Beyit	9. Beyit	1
			9. Kaside: 11 Beyit	10. ve 11. Beyitler	2

			15. Kaside: 8 Beyit	8. Beyit	1
			16. Kaside: 6 Beyit	6. Beyit	1
			18. Kaside: 10 Beyit	Tüm Beyitler	10
			19. Kaside: 8 Beyit	Tüm Beyitler	8
			23. Kaside: 10 Beyit	Tüm Beyitler	10
			24. Kaside: 11 Beyit	11. Beyit	1
			25. Kaside: 5 Beyit	5. Beyit	1
			26. Kaside: 11 Beyit	11. Beyit	1
			30. Kaside: 7 Beyit	6. Beyit	1
			31. Kaside: 10 Beyit	10. Beyit	1
			32. Kaside: 6 Beyit	6. Beyit	1
			33. Kaside: 7 Beyit	7. Beyit	1
			34. Kaside: 7 Beyit	7. Beyit	1
			38. Kaside: 20 Beyit	3. ila 6. Beyitler	4
			39. Kaside: 10 Beyit	Tüm Beyitler	10
			40. Kaside: 5 Beyit	Tüm Beyitler	5
			41. Kaside: 12 Beyit	Tüm Beyitler	12
23	Erzurumlu Necmî Divanı	13	10. Kaside: 45 Beyit	15. ila 25. Beyitler	11
			13. Kaside: 53 Beyit	20. ila 26. Beyitler	7

24	Eskicumalı Hamîd Divanı	48	10. Kaside: 51 Beyit	51. Beyit	1
			13. Kaside: 37 Beyit	34. ve 35. Beyitler	2
			15. Kaside: 9 Beyit	8. Beyit	1
			17. Kaside: 45 Beyit	23. ila 25. Beyitler	3
			18. Kaside: 69 Beyit	48. Beyit	1
25	Eşref Mustafa Paşa Divanı	19	3. Kaside: 57 Beyit	49. Beyit	1
			4. Kaside: 70 Beyit	52. ila 59. Beyitler	8
			5. Kaside: 28 Beyit	16. ila 24. Beyitler	9
			6. Kaside: 110 Beyit	85. ila 100. Beyitler	16
			7. Kaside: 83 Beyit	46. ila 60. Beyitler	15
			8. Kaside: 77 Beyit	60. ila 75. Beyitler	16
			9. Kaside: 99 Beyit	70. ila 85. Beyitler	16
			10. Kaside: 124 Beyit	98. ila 117. Beyitler	20
			11. Kaside: 60 Beyit	49. ila 56. Beyitler	8
			12. Kaside: 56 Beyit	29. ila 52. Beyitler	24
			13. Kaside: 99 Beyit	68. ila 90. Beyitler	23
			15. Kaside: 59 Beyit	38. Beyit ve 42. ila 52. Beyitler	12
			16. Kaside: 72 Beyit	48. ila 61. Beyitler	14
			17. Kaside: 54 Beyit	30. ila 47. Beyitler	18

			18. Kaside: 8 Beyit	6. ve 7. Beyitler	2
26	Fâik Ömer Efendi Divanı	37	21. Kaside: 23 Beyit	1. ila 10. Beyitler ile 20. ila 23. Beyitler	15
			32. Kaside: 37 Beyit	11. ve 12. Beyitler ile 18. ve 19. Beyitler	4
			33. Kaside: 93 Beyit	76. ila 81. Beyitler	6
			34. Kaside: 47 Beyit	6. ila 18. Beyitler	13
			35. Kaside: 43 Beyit	13. 14. 16. 20. 21. 25 26. 27. Beyitler ile 36. ila 42. Beyitler	15
27	Fatîn Davûd Divanı	8	3. Kaside: 13 Beyit	9. ve 10. Beyitler	2
			4. Kaside: 19 Beyit	12. Beyit	1
			5. Kaside: 33 Beyit	22. ila 24. Beyitler ile 30. Beyit	4
			6. Kaside: 32 Beyit	13. 19. 26. Beyitler	3
			4. Kaside: 15 Beyit	6. ila 9. Beyitler	4
28	Hâlet Bey Divanı	4	2. Kaside: 50 Beyit	34. ila 38. Beyitler	5
			3. Kaside: 61 Beyit	43. 51. Beyitler	9
29	İstanbulu Lebîb Divanı	2	2. Kaside: 60 Beyit	54. ila 60. Beyitler	7
30	Keçecizade İzzet Molla Bahâr-ı Efkâr Divanı	48	26. Kaside: 29 beyit	19. ila 25. Beyitler	7

			27. Kaside: 47 beyit	32. ila 36. Beyitler	5
			28. Kaside: 27 beyit	Tüm Beyitler	27
			29. Kaside: 59 beyit	41. ila 55. Beyitler	15
			30. Kaside: 88 beyit	62. ila 77. Beyitler	16
			31. Kaside: 62 beyit	48. ve 49. Beyitler	2
			32. Kaside: 50 beyit	Tüm Beyitler	50
31	Keçecizade İzzet Molla Hazân-ı Âsâr Divanı	4	1. Kaside: 90 beyit	78. ve 84. Beyitler	8
			2. Kaside: 27 beyit	18. ve 19. Beyitler	2
32	Leyla Hanım Divanı	6	3. Kaside: 16 Beyit	12. ila 14 Beyitler	3
			4. Kaside: 24 Beyit	17. ila 20. Beyitler	4
			5. Kaside: 35 Beyit	24. ve 28. Beyitler ile 31. ve 32. Beyitler	7
33	Mustafa Refik Divanı	2	1. Kaside: 51 Beyit	1. ila 12. Beyitler	12
			2. Kaside: 36 Beyit	1. ila 7. Beyitler	7
34	Mehmed Şâkir Gâlib Efendi (Firdevsî Kudsi- Hoca Şakir) Divanı	32	3. Kaside: 104 Beyit	92. ila 104. Beyitler	13
			4. Kaside: 61 Beyit	56. ila 61. Beyitler	6
			5. Kaside: 57 Beyit	50. ila 55. Beyitler	6
			6. Kaside: 40 Beyit	Tüm Beyitler	40
			7. Kaside: 11 Beyit	Tüm Beyitler	11
			14. Kaside: 8 Beyit	Tüm Beyitler	8

			21. Kaside: 24 Beyit	19. ila 24. Beyitler	6
			22. Kaside: 51 Beyit	44. ila 51. Beyitler	8
35	Nazif Divanı	2	1. Kaside: 22 Beyit	13. 19. ve 22. Beyitler	3
			2. Kaside: 23 Beyit	23. Beyit	1
36	Recaizade Ahmed Cevdet Divanı	4	2. Kaside: 49 Beyit	35. ila 46. Beyitler	12
37	Şeref Hanım Divanı	23	22. Kaside: 40 Beyit	21. ila 23. Beyitler	3
38	Tesalyalı Fennî Divanı	2	1. Kaside: 25 Beyit	11. 12. 15. 19. Beyitler	4
39	Üsküdarlı Hakkı Bey Divanı	20	4. Kaside: 45 Beyit	37. ila 40. Beyitler	4
			7. Kaside: 66 Beyit	53. ve 57. Beyitler	2
40	Yenişehirli Avni Bey Divanı	50	22. Kaside: 64 Beyit	58. ve 59. Beyitler	2
			23. Kaside: 67 Beyit	54. ila 58. Beyitler	5
			25. Kaside: 66 Beyit	23. ve 24. Beyitler	2
			30. Kaside: 112 Beyit	46. Beyit	1
			33. Kaside: 53 Beyit	16. ve 17. Beyitler	2
41	Zaik Divanı	21	6. Kaside: 15 Beyit	6. ila 8. Beyitler	3
			8. Kaside: 38 Beyit	12. ve 13. Beyitler	2

2. 19. YÜZYIL KASİDELERİNDE FAHRİYE

2.1. Şairlerin Kendi Şahıslarını Övmeleri

19. yüzyıl şairlerinden birçoğu kasidelerinin fahriye bölümlerinde kendilerini çeşitli şekillerde övmüşlerdir. Kendi şahıslarını överken teşbihin benzeyen unsuru olmuşlardır. Şairler bülbülün figânını kutlu bir övgü saymış ve memdûhlarını överken hoş sesli bülbül olmuşlardır. Bazen diğer bülbülleri mest eden bülbül olmuşlar; yani kendilerini, övülmeye değer olan şairlerin beğendiği kimseler olarak görmüşlerdir. Bazen de mucize nağmeler söyleyen bülbül olup okuyanları hayrette bırakmışlardır.

Şairler kimi zaman şiir söylerken ağzı şeker saçan papağan/tûtî olmuşlardır. Kimi zaman şiirdeki güçlerini anlatmak için şahıslarını güçlü bir pehlivan olan Zâl'a benzetmişlerdir. Şiirdeki güçlerini göstermek için kendilerini meydanın zâbiti, hâkimi olarak da görmüşlerdir.

Şairler çok zaman şahıslarını güneşe ve gizli cevhere benzetmişler, güneşin kuşatıcı yönü kendi şahsını övmek için iyi bir araç olmuştur. Mütevazı yanlarını ön plana çıkardıklarında bazen toprak bazen göze çekilen sürme/tûtiyâ olmuşlardır. Şairler bazen kendilerini, nadir bulunduğu için denizden çıkan değerli incilere benzetmişlerdir. Çünkü şairler yaşadıkları dönemde, kendilerini deniz içinde saklı nadir bulunan inciler gibi görmüşlerdir. Şiirlerini övüp cevhere benzettikleri durumda kendilerini bu cevherin hazinedarı olarak görmüşlerdir.

Şiirin meydana, savaş alanına benzetildiği beyitlerde şairler kendilerini şiir meydanının süvarisi olarak görmüşlerdir. Zira şiir meydanında çabukluk, gösteriş ve maharet şairin şahsını anlatmakta kullanacağı en iyi kavramlar olmuştur. Şairler bilgi ve yeteneklerini öne çıkarmak istedikleri zaman üstat, filozof, vahiy getiren gibi tâbirleri kullanmışlardır. İrfan yönünü göstermek istedikleri zaman kendilerini Hz. Ali'ye benzetmişlerdir.

Şairlerin şahıslarına yönelik övgülerini aşağıdaki beyitlerde görmek mümkündür:

Kendisini ahenkli ve akıcı şiir cevherinin hazinedarı olarak gören **Abdî-i Karahisârî**, şairliğini belagat kapısının kilidinin anahtarı olarak görmektedir. Şiirinin düzgün ve akıcı yönünü vurgulayan şair, şiirini cevhere benzeterek bu cevherin hazinedarının kendisi olduğunu belirtmiştir:

Ben ol **gencînedâr**-ı gevher-i nazm-ı selîsim kim

Belâgat küflüne tab'ım kilîd-i feth-i bâb oldu (Abdî-i Karahisârî, s.147; b. 9)²⁹

Abdülaziz Âsım Irakî, kasideyi yazdığı zatı meth ederken dolaylı yoldan kendi şiirini de övmüştür. Yoksa şair, hünerli veya dava sahibi olduğunu iddia etmemektedir. Şiirini övmesi memdûhu ile alakalıdır. Memdûhunu övmesi dolayısıyla şiiri de övgüye değer görülmüştür:

Şehr-yârün medhi ile şi'rini memdûh eder

Yohsa Âsım **pür-hüner** yâ **sâhib-i da'vâ** mıdur (Abdülaziz Âsım Irakî, s. 68; b. 35)³⁰

Abbâs Hilmî Nâil Paşa, kendisini bülbüle benzeterek figân edişini kutlu bir övgü olarak görmüş ve padişahı övmesi sebebiyle şeref bulduğunu belirtmiştir:

Neş'e-yâb-ı şeref oldum yine evsâfınla

Bülbül-âsâ iderim medh-i hümayûna figân (Abbâs Hilmî Nâil Paşa Divanı s. 121; b. 16)³¹

Cerrâh Ömer Lutfî, memdûhunun temiz övgüsünden bahseden papağanın kendisi olduğunu söyledikten sonra, memdûhunun cömertliğini şeker ülkesine benzetmiş ve şeker ülkesinde kendi övgüsünü acılı bir duruma getirmemesini memdûhundan dilemiştir:

²⁹ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), “Abdî-i Karahisârî ve Divanı” (Erişim 09 Ocak 2024).

³⁰ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), “Abdû'l-Azîz 'Âsım-ı 'Irâkî'nin hayatı, edebi kişiliği ve divanı” (Erişim 11 Ocak 2024).

³¹ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), “Nail Abbas Paşa'nın hayatı, sanatı ve divanının transkripsiyonlu” (Erişim 13 Ocak 2024).

Lutfîdir **tûtî-i gûyâ**-yı dūrûd-ı pâkin

Telh-kâm itme anı ey şekeristân-ı kerem (Cerrâh Ömer Lutfî Divanı s. 750; b. 14)³²

Charles Vernet, gençliğinde yazdığı şiirlerdeki üslubun ilim yerinde güzellik bulması sayesinde, şiir meydanına Zâl gibi bir pehlivan olarak girdiğini söylemiştir. Zal ve oğlu Rüstem Sîmurg'un büyüttüğü iki güçlü kahramandır. Şair şiirdeki gücünü anlatmak için, kendisini şiir meydanındaki güçlü pehlivan Zâl'a benzetmiştir.

Buldı refât-ı şebâbım kâ'-ı ilmin müstetâb

Zâl gibi girmişim meydân-ı şi're pehlivân (Charles Vernet Divanı s. 47; b.30)³³

Dâniş Mehmed Bey, kendisini toprağa benzetmiş, anlayışı ve kavrayışı güçlü basiret ehlinin nezdinde göze çekilen sürme tozundan farkı olmadığını belirtmiştir:

Basîret ehlinin hakkâ gözünde

Bu **hâkin** farkı yokdur **tûtiyâdan** (Dâniş Mehmed Bey Divanı s. 67; b. 27)³⁴

Enderunlu Vâsıf, şiirde kendisini pehlivanların şahı olarak görmüştür. Hüner pehlivanlarının kendisinin anlayış pазusunda güç ve zorluğu gördüklerini söylemiştir:

Pehluvân-ı şâh-ı nazmım küştî-girân-ı hüner

Seyr edip bâzû-yı idrâkimde zûr u kuvveti (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 249; b. 142)³⁵

Enderunlu Vâsıf başka bir beyitte, nice zamanlar şiir meydanını zapt ettiğini ve bu nedenle irfan sultanının sohbet sahrasını, şairlik tabiatına mahsus kıldığını belirtmiştir. Şair şiirdeki gücünü göstermek için kendisini şiir meydanının zâbiti olarak görmüş, meydanı fethetmiştir:

Nice demlerdir ki **zabt etdim suhan meydânını**

Şâh-ı 'îrfân tab'ıma hâs etdi deşt-i sohbeti (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 250; b. 144)³⁶

³² Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), "Cerrâh Ömer Lutfî Divanı (İnceleme-Metin)" (Erişim 15 Ocak 2024).

³³ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), "Charles Vernet Divanı" (Erişim 17 Ocak 2024).

³⁴ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), "Dâniş Mehmed Bey Hayatı, Sanatı ve Divanı" (Erişim 19 Ocak 2024).

³⁵ Rahşan Gürel, "Enderunlu Vâsıf Divanı" (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2019), 249.

³⁶ Gürel, "Enderunlu Vâsıf Divanı", 250.

Enderunlu Vâsıf, şiiri gülbahçesine benzetmiş bu bahçenin bülbülünün kendisi olduğunu belirtmiştir. Şair bu bahçede ötmesi durumunda diğer bülbüllerin kendi sesi dolayısıyla mest olacağını söylemiştir:

Bülbül-i gülzâr-ı nazmam ki nevâyâ başlasam

Andelîbi mest eder güftârımın keyfiyeti (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 250; b. 149)³⁷

Enderunlu Vâsıf, ilk beyitte kavramları kendine has bir şekilde kullandığını belirterek bu alanda kendisini hüner güneşine benzetmiş, ikinci beyitte ilahi feyzin gönül hazinesinde cevher gibi gizli olduğunu söyleyerek kendisini beyanın sultanı olarak görmüştür:

Sûr-ı suhan etsem yaraşır bunca zamândır

Mîhr-i hünerim bîkr-i mezâmîne nişândır

Sultân-ı beyânam ki benim feyz-ı İlâhî

Cevher gibi gencîne-i gönlümde nihândır (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 273-274; b. 62-63)³⁸

Başka bir beyitte **Enderunlu Vâsıf**, gazel vadisinde/sahasında mizacını papağana benzetmiş, gazellerin ağzından şeker gibi saçıldığını söylemiştir:

Vâdî-i tegazzülde ise **tûtî-i tab'ım**

Şekker gibi bir matla' ile kand-feşândır (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 275; b. 79)³⁹

Şemsî Hayalî, kuşatıcı denizde sabah akşam görünenin kendisi olduğunu, cevherden inci dökülen tanelerin de kendisi olduğunu söylemiştir:

---

³⁷ Gürel, "Enderunlu Vâsıf Divanı", 250.

³⁸ Gürel, "Enderunlu Vâsıf Divanı", 273-274.

³⁹ Gürel, "Enderunlu Vâsıf Divanı", 275.

Bizleriz bahr-ı muhîtte görünen şâm u seher

Bizleriz hem **gevherinden dür dökten dürdâneler** (Şems-i Hayâlî Divanı s. 215;

b. 2)⁴⁰

Eskicumalı Hamîd, gönüle seslendiği beyitte güzellerin vasıflarını anlatmak için hüner göstererek yeni bir gazel okumasını, zira şiir söyleyenlerin güneşi geldiğini söylemiştir. Şair kendisini güneşe benzeterek şiir okuyanlar içinde en iyisi olduğunu belirtmiştir:

Vasf-ı hûbânda bir nev-gazel inşâd eyle

Ey dil arza hüner et **mihr-i sühen-dân** geldi (Eskicumalı Hamîd Divanı s. 134;

b. 51)⁴¹

Eşref Mustafa Paşa, kendisini söz meydanının at binicisine, düşüncesini gösterişli ata benzetmiştir. Şair o derece bir süvaridir ki iki adım miktarı kadar olan iki alem kendisinin düşüncesine/aklına gelmez:

Benim ol **fâris-i** meydân-ı suhen kim gelmez

Rahş-ı endîşeme kevneyn-i dü-hatve-mikdâr (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 167;

b. 86)⁴²

Eşref Mustafa Paşa, hikayesinin okuyanları aciz bırakan fen ilminin başındaki üstat olduğunu, şöhretinin de ilham tesirleri olan ilahi haberleri getiren şair olduğunu söylemiştir:

Menkabem hâce-i dîbâce-i fenn-i i'câz

Şöhretim **şâ'ir-i** vahy-âver-i ilhâm-âsâr (Eşref Mustafa Paşa Divanı s.168; b. 87)⁴³

---

⁴⁰ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), “Divan-ı Şems-i Hayâlî Tuhfetü'l-uşşak Metin ve İnceleme” (Erişim 21 Ocak 2024).

⁴¹ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), “Eskicumalı Hamîd Divanı (İnceleme-Metin)” (Erişim 23 Ocak 2024).

⁴² Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), “Eşref Mustafa Paşa'nın Divan-ı Eşrefü's-Şu'ara'sı (1-66. Sayfalar) (İnceleme - Metin)” (Erişim 25 Ocak 2024).

⁴³ YÖKTEZ, “Eşref Mustafa Paşa Divanı”.

Eşref Mustafa Paşa diğer bir beyitte, korkusuz yüreğinde keramet nurlarının gizli sırlar ile çarpıştığını, bundan dolayı kendisinin söz/şiir filozofu olduğunu söylemiştir:

Feylesof-ı suhenim kim dil-i bî-bâkimde

Berk urur nûr-ı kerâmât ile râz-ı mübhem (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 205; b. 100)⁴⁴

Eşref Mustafa Paşa, Allah'ın arşındaki kudsi kader levhasında lakabının asrın şairi olduğunu söylemektedir:

Ben ol **nazm-âver-i 'asrım** ki elkâbım yazar böyle

Kenâr-ı levha dâ'im kudsiyân-ı 'arş-ı rahmânî (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 225-; b. 70)⁴⁵

Bir diğer beyitte **Eşref Mustafa Paşa**, marifet bakımından kendisini Hz. Ali'ye benzetmiştir. Bu kabiliyeti sebebiyle şair ağzından çıkanları Hz. Ali'nin kılıcı olan Zülfıkar'a; şairlikteki gücünü Hz. Ali'nin atı olan Döldül'ün üzengisine benzetmiştir:

Hayder-i Kerrâr-ı irfânım bu isti'dâd ile

Vahy-ı **Döldül**'dür rikâbımda zebânım **Zü'l-fikâr** (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 248; b. 38)⁴⁶

Feyzî Halil, memdûhu olan sadrazamı överken sadrazamlık makamını gül bahçesine, sadrazamı o bahçe içindeki güle, kendisini de gül bahçesinde şevkle mucize nağmeler söyleyen bülbüle benzetmiştir. Şair sadrazamı mucize nağmelerle övmektedir:

Sen ol verd-i gülistân-ı sadâretsin ki sultânım

N'ola şevkile olsam '**andelîb-i** mu'ciz-elhânı (Feyzî Halil Divanı s. 308; b. 26)⁴⁷

---

⁴⁴ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

⁴⁵ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

⁴⁶ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

⁴⁷ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), "Feyzî Halil Bey Divanı Hayatı Edebi Şahsiyeti Eserleri ve Divanı'nın İncelemesi" (Erişim 27 Ocak 2024).

2.2. Şairlerin Şairliklerini ve Şiirlerini Övmeleri

Şairler, kasidelerin fahriye bölümlerinde şairliklerini ve şiirlerini mübalağa derecesinde övmüşlerdir. Şairliklerini överken bunun kendi tabiatlarında olan bir haslet olduğunu, bunun kendilerine Allah tarafından bahşedildiğini söylemişlerdir.

Şairler, şairlik yeteneğinin kendilerinin tabiatında var olduğunu belirtmek için tab' kelimesini sıklıkla kullanmışlardır. Yeteneğin onlara Allah tarafından verilen bir esin, ilham olduğunu belirtmişlerdir. Kendilerindeki kabiliyetin bilinmesini istedikleri için övgülerini seçkin kimselere yapmışlardır. Şairlerin güzel şiirler yazmaları şairlikleri için ölçü olmuştur. Şairler bazen şairliklerini taze bir fidana benzeterek kendilerinin yeni ve taze olduğunu vurgulamışlar, bazen gökyüzüne benzeterek kendilerinde var olan ilham ve feyzin genişliğini ifade etmişlerdir. Şairler, şiirdeki belagatın kilit olduğu durumda şairliklerini anahtar olarak görmüşlerdir. İstedikleri zaman şiir yazabilme yeteneklerini belirtmek için şairliklerini şiir meydanındaki hızlı ve çevik ata benzetmişlerdir.

Şairler kimi zaman şairliklerini yeni yetme gelinlere benzetmiş ve şairliğini benzettiği gelinin adının dillerde dolaştığını söyleyerek şairliklerinden taze ve söylenmemiş kavramların hasıl olduğunu vurgulamışlar; kimi zaman şairliğini kuşa benzeterek, güzel söz söyleyen kuşun nice şeker gibi konuşan papağanları kendilerine aşık ettiklerini söylemişlerdir. Şairlik yeteneklerinin büyüğü olduğunu anlatmak istediklerinde şairliklerini Harut'a benzetmişlerdir. Bazen şairliklerinin zarif, ince ve yumuşak beyanlı olduğunu belirtmişlerdir.

Şairler, kalemden bahsettiklerinde şairliklerini kastetmişlerdir. Şair, kaleminin ucunun oynaklığı ifadesi ile şiirlerinin tekdüze şiirler olmadığını farklı kavram ve anlatıma sahip şiirler olduğunu anlatmıştır. Bazen kaleminin coşkun denizde dalga saçıcı olduğunu ifade ederek bu durumun şairliğinin zenginliği ile alakalı olduğunu belirtmişlerdir. Kalemine Cebrail'in girdiğini ifade ettiklerinde şiirlerinin Mesih'in armağanı yani ilahi bir mesaj olduğunu belirtmişlerdir. Kaleminin belagat kilidinin anahtarı olduğunu belirtmişlerdir. Şairliklerinin maharetini anlatmak için mıstar olmadan kullanabildikleri kalemlerini ip üstünde oynayan cambaza benzetmişlerdir. Şairler, şairliklerinin yapıcı ve imar edici yönünü vurgulamak istedikleri zaman şiirlerini Kabe'ye ve cennete benzetmişlerdir.

Şairler, şiir yerine söz, sühan, nazm, güftar tâbirlerini kullanmışlar; şiirlerini överken en çok yeni, taze, pak, bıkır, şirin, zarif, şahid, mezamin gibi sıfatları kullanmışlardır. Şairlerin önceden kullanılmamış kavramları kullanmaları önemlidir.

Şiirin taklitten uzak, ateşli/heyecan verici, ahenkli, akıcı, düzgün, zarif, güzel olması önemli bir ölçüdür.

Şairler şiirlerini överken çeşitli benzetmelerde bulunmuşlardır. Şiirlerini bazen Allah'ın nurunun görüldüğü yere, bazen Allah'ın sırlarının hazinesine benzetmişlerdir. Bazen açılmamış bir türbe içerisindeki inciye bazen denizin derinliklerindeki inciye ve benzersiz mücevherlere benzetmişlerdir. Kimi zaman şiirlerinin mucize söyleyen şiirler olduğunu beyan etmişler, kimi zaman şiirlerini ay ışıltısına, güneş ışınlarının doğduğu yere benzetmişlerdir. Şairlerin şiirlerini cinlerin hizmet ettiği büyücüye benzettikleri de görülmüştür. Bazen şiirlerinin yerleri ve gökleri titrettiğini söylemişlerdir. Şiirlerinde kullandıkları kavramların güzellikte Hz. Yusuf, temizlikte Züleyha gibi olduğunu belirtmişlerdir. Şiirlerinin güzelleştirici, düzenleyici yönünü belirtmek istedikleri zaman memdûhunu övmeyi saça şiirini tarağa benzetmişlerdir. Yine şairler şiirlerini Kaf Dağı'na, Anka kuşunun en büyük tüyüne, yüce bir saraya, bahar bulutuna, saf şaraba, neşeli çana da benzetmişlerdir. Şairler dilini kılıca, kasidelerini hançere benzeterek memdûhlarının düşmanlarına kılıç ve hançer ile saldıracaklarını söylemişlerdir. Şiirlerinin değerli olduğunu anlatmak istediklerinde kader sayfalarında yadigar kaldığını belirtmişlerdir.

Şairlerin şairlik kabiliyetlerine ve şiirlerine yönelik övgülerini aşağıdaki beyitlerde görmek mümkündür:

Abdî-i Karahisârî, kaleminin belagat kilidinin anahtarı olduğundan beri, sözün anlam kapılarını açmakta olduğunu belirtmiştir. Şair, kalemine öyle bir anlam yüklemiştir ki kalemi tüm söylenenlerin mânâsını açıklar güçte olduğunu söylemiştir. Abdî, şairliğinin belagat kilidinin anahtarı olduğunu beyan etmiştir:

Sîne-çâk olmada ebvâb-ı me'ânî-i sühan

Kalemim olalı miftâh-ı kilîd-i i'câz (Abdî-i Karahisârî, s.114; b.8)⁴⁸

Abdî-i Karahisârî, şairlik kabiliyetinin yüceliğinin bilinmesini istediği için övgülerinin seçkin kimselere özgü kıldığını söylemektedir:

---

⁴⁸ YÖKTEZ, "Abdî-i Karahisârî Divanı".

Senâ vü medhini ancak hâsa hasır etdim

Ulûvv-i tab'ımı bilsin efâzil-ı zurefâ (Abdî-i Karahisârî, s. 119; b. 4)⁴⁹

Aynı şair, sihir denilen sanatın şiirlerinin açıklaması olduğunu söyledikten sonra şiirlerindeki mânâyı Hz. Musa'ya, sözünü Hz. Musa'nın beyaz eline benzetmiştir. Hz. Musa elini göğsüne sokup çıkardıktan sonra elinin beyazlaması mucizesi meydana gelmiştir. Şair de kendi şiirlerindeki sözleri bir mucize olarak görmektedir:

Sihir dedikleri san'at me'âl-i **nazmımdır**

Özüm Kelîm-i me'ânî sözüm yed-i beyzâ (Abdî-i Karahisârî, s. 119; b. 4, 6)⁵⁰

Abdî-i Karahisârî başka bir kasidede şiiri bahar mevsimine, kalemini bu mevsimde öten bülbüle, şairliğini taze bir fidana benzetmiştir. Kalemî bahar mevsiminin şakiyan bülbülü, şairliği de kalemine iki tarafı ağaçlı bir bahçe olmuştur:

Bahâristân-ı nazmın bülbül-i gûyâsıdır **hâme**

Ana olmuş **nihâlistan-ı tab'ım** bir hıyâbân-zâr (Abdî-i Karahisârî, s.133; b.2)⁵¹

Şairlik kabiliyetini gökyüzüne benzeten **Abdî-i Karahisârî**, şairlik kabiliyetinin o derece genişlediğini ve gönlündeki feyzlerin/ilhamların her zerresinin bu genişlik içerisinde bin güneş olduğunu söylemiştir:

O rütbe âsumân-ı **tab'ıma** geldi güşâyış kim

Dilimde feyzimin her zerresi bin afitâb oldu (Abdî-i Karahisârî, s.147; b. 2)⁵²

Abdülaziz Âsım Irakî, istifham sanatına başvurarak Irak bölgesinin kutbu, en seçkini olduğunu ve nükteli şiirlerinin Zühre yıldızını raksettirdiğini söylemektedir. Şair şiirlerinin Zühre yıldızını oynayacak derecede ahenkli olduğunu söyleyerek mübalağa sanatına başvurmuştur:

⁴⁹ YÖKTEZ, "Abdî-i Karahisârî Divanı".

⁵⁰ YÖKTEZ, "Abdî-i Karahisârî Divanı".

⁵¹ YÖKTEZ, "Abdî-i Karahisârî Divanı".

⁵² YÖKTEZ, "Abdî-i Karahisârî Divanı".

Kutb-ı Irâk Âsım Efendi değil misin

Kim **şi'r-i âb-dârun** ile Zühre her raks eder (Abdülaziz Âsım Irakî, s. 59; b. 14)⁵³

Abdülaziz Âsım Irakî, kendisinin sihir yaratan bir şair olduğunu ve kaleminin cennetteki tuba ağacının dalı olduğunu söylemiştir. Tuba ağacı cennette kökleri yukarda dalları altta bir ağacın ismidir. Şair de kalemini bu ağacın dalına benzetmiştir:

Benüm sihr-âferîn Âsım ki **hâmeme** şâh-ı tûbâdur

Benim vassâf u hassân semiyî-i zât-ı peygamber (Abdülaziz Âsım Irakî, s. 84; b. 18)⁵⁴

Ahmed Bâdî Farsça şiirlerine, övgüsünde bulunduğu Râgıb Bey'in müşteri olması durumunda, şairlik kabiliyeti seri bir at gibi şiir meydanında yerini alacağını söylemektedir. Memdûhundan yardım bekleyen şair, şiirinin seri bir at gibi olduğunu ifade etmiştir:

Eğerçi Râgıb olsa müşterîsi Fârisî nazmun

Bu vâdide alurdım **eşheb-i tab'umla** meydânı (Ahmed Bâdî/Râcih Divanı s. 50; b. 18)⁵⁵

Benderli Cesârî, şiirlerini Allah'ın nurunun doğuş yerine benzetmiş, şiirlerinin yüz parlaklığını ve süsünü aşıklara göstereceğini söylemiştir. Şair, diğer beyitte hüner sahibine seslenerek arif kimselerin sözünün bir Allah vergisi olarak şairlerin gönlünde yer aldığını ve bu bağışın her şairde bulunamayacağını söylemiştir. Şair, kendi gönlünde Allah vergisi bir yetenek olduğunu ve bu yetenek sayesinde şairlik kabiliyetinden çokça şiirler hasrolduğunu belirtmiştir:

Matla'-ı nûrû'l-Hudâdur **şi'r-i âsârum** benüm

Gösterür 'uşşâk-ı dehre revnak ü zîb-i likâ

⁵³ YÖKTEZ, "Abdülaziz Âsım Irakî Divanı".

⁵⁴ YÖKTEZ, "Abdülaziz Âsım Irakî Divanı".

⁵⁵ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), "Ahmed Bâdî Divanı (Metin-İnceleme)" (Erişim 02 Şubat 2024).

Dâd-ı Hakdur dilde nutk-ı ‘ârifân ey pür-hüner
Herkes olmaz **tab’** ile evzân-ı nazma âşinâ (Benderli Cesârî Divanı s. 124; b. 13
ve 15)⁵⁶

Benderli Cesârî başka bir beyitte, şiirindeki feyzin/bereketin neşesi, okuyanlara huzur bağışladığını ve başka yüce bir şiirinin insanlarca itibar gördüğünü söylemiştir. Şair bu beyit ile bundan önce yazdığı şiirlerin de itibar gördüğünü dolaylı yoldan anlatmaktadır:

Neş’e-i feyz-i suhanum bahş-ı safâ gösterdi
Yine bir **nazm-ı ‘alâ** mu’teber oldı peydâ (Benderli Cesârî Divanı s. 126; b. 10)⁵⁷

Câzib, şairlik kabiliyetini yeni yetme gelinlere benzetmiş ve şairliğini benzettiği gelinin adının dillerde mânâsının gönüllerde olduğunu söylemiştir. Yedinci beyitte bu defa şairlik kabiliyetini kuşa benzeten şair, güzel söz söyleyerek nice şeker gibi konuşan papağanları kendisine aşık bıraktığını söylemiştir. Dokuzuncu beyitte şair şiirinin Allah sırlarının hazinesinin taşıyıcısı olduğunu ve açılmamış bir türbe içindeki inciler gibi olduğunu söylemiştir:

Şâhid-i tab’ım o denli kim **‘urûs-ı nevres**
Lâfı dillerde ki ma’nâsı gönüllerde gezer

Öyle bir nâtık-ı perdâz ki **murg-ı tab’ım**
Nice tûtî-i şeker-hâları dem-beste eder

Nakl-i gencîne-i esrâr-ı Hudadır **suhanım**
Öyle bir dahme-i neşkûfte bir dürr-i gevher (Câzib Divanı s.69; b.5,7,9)⁵⁸

⁵⁶ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), “Benderli Cesari Divanı, Hayatı, Divanındaki Mazmunlar, Dini-Tasavvufi Kavramlar ve İnsan” (Erişim 07 Şubat 2024).

⁵⁷ YÖKTEZ, “Benderli Cesari Divanı”.

⁵⁸ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), “Câzib Divanı İnceleme, Metin” (Erişim 09 Mart 2024).

Abbâs Hilmî Nâil Paşa, şiirlerinin padişahlar tarafından beğenildiğini ancak başta kendisinin Mütevazı davranarak şiirlerini gizlediğini sonradan ise küstahlaşarak şiirlerini şahlara yaraşır bir şekilde divan içinde topladığını belirtmiştir:

Câ-be-câ makbûl-i şâhî olduğundan **şi’rimiz**
İctimâ’ya eyledim şerm ile dâmen der-miyân

Şimdi küstâhâne der-destim olan evrâkımı

Sâye-i şâhânede divan idüp kıldum beyân (Abbâs Hilmî Nâil Paşa Divanı s. 84; b. 11 ve 14)⁵⁹

Charles Vernet; hatt, Farsça nesir ve nazım sahibi olduğunu, başka şairlerin şiirlerini beğendiklerini beyan etmiştir:

Mâlîm olmuşdur da hatt u nesr ü şi’r-i Fârisî
Eylemişler **nutkumı** tahsîn bezm-i şâ’irân (Charles Vernet Divanı s. 47; b.33)⁶⁰

Diyarbakırlı Ali Emirî, beğenilmiş bir kaside yazdığını ve kasidedeki her beyitin eşsiz bir cevher kıymetinde olduğunu söylemiştir:

Takdîm ideyim öyle pesendîde **kaside**

Her beyt ola kıymetde birer gevher-i yektâ (Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı s. 70; b. 10)⁶¹

Enderunlu Vâsıf, her bir sözünün mucize söyleyen ve büyücü, her bir nutkunun dolunayın gibi ıslıtı verici olduğunu, beyitlerinin her birinin nur saçıcı güneşin doğuş yeri, şiirlerinin her birinin de cinlerin hizmetinde bulunduğu büyücü olduğunu söylemiştir:

Sözümün her biri mu’cize-gû efsûn-ger

Nutkumun her biri bir şu’le-ver-i mâh-ı tamâm

⁵⁹ YÖKTEZ, “Abbâs Hilmî Nâil Paşa Divanı”.

⁶⁰ YÖKTEZ, “Charles Vernet Divanı”.

⁶¹ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ) “Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı, İnceleme-Metin” (Erişim 09 Ocak 2024).

Beytimün her biri matla’-ı mihr-i envâr

Nazmımın her biri bir sâhir-i sâhib-huddâm (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 224-225; b. 54-55)⁶²

Enderunlu Vâsıf, kaleminin etkili olduğunu anlatmak için benzetmelerde bulunmuştur. Kaleminin gıcirtısının kemânâ benzeyen göğsünden geldiğini ve bu sesin gönül yakıcı nağmeye sahip olduğunu, bundan dolayı yazıldığı kağıdı titrettiğini beyan etmiştir:

Her nagme-i dil-sûzu eder kağıdı raksân

Gûyâ ki sarîr-i **kalemim** sîne kemândır (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 274; b. 72)⁶³

Şemsî Hayalî, temiz şiirlerinin okunduğunda yerleri ve gökleri titrettiğini ve tüm her şeyin altı yönden yıkılıp virane olduğunu söyleyerek mübalağada bulunmuştur:

Şi’r-i pâki nutk idende ditreşür arz u semâ

Yıkılıb altı cihetten cismi bir virâneyiz (Şems-i Hayâlî Divanı s. 224; b. 2)⁶⁴

Eskicumalı Hamîd, şiirlerindeki kavramların o derece bakir ve yeni olduğunu, kendi kullandığı kavramları eski şairlerin düşünde bile göremediğini söylemiştir. Şair şiirlerinde kullandığı kavramların güzellikte Hz. Yusuf, temizlikte Züleyha gibi olduğunu belirtmiştir:

Benim **bikr ü mazâmînim** düşünde görmedi eslâf

Melâhatde iken Yûsuf ki ismetde Züleyhâ-sâ (Eskicumalı Hamîd Divanı s.156; b. 23)⁶⁵

⁶² YÖKTEZ, “Enderunlu Vâsıf Divanı”.

⁶³ YÖKTEZ, “Enderunlu Vâsıf Divanı”.

⁶⁴ YÖKTEZ, “Şems-i Hayalî Divanı”.

⁶⁵ YÖKTEZ, “Eskicumalı Hamîd Divanı”.

Eşref Mustafa Paşa, kasidesini kaf dağının süsüne benzetmiş, bundan dolayı kasidelerine yokluk ankasının en büyük tüyü dense uygun olacağını söylemiştir:

Bu **kasidem** ki olur zîver-i Kaf-ı tecdîd

Nâmına dense revâ şehper-i ‘ankâ-yı ‘adem (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 155; b. 59)⁶⁶

Şair kalemi, inci saçıcı pergel ve cetvele benzetmiş, şiirlerinin bu kalemde ortaya çıkan noktalar olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla şiirindeki her bir noktayı inciye benzetmiştir. Coşkun denizdeki dalga saçıcı olan kalem, Eşref Mustafa Paşa’nın şairliğinin zenginliğini göstermektedir:

Nazmım hemîşe noktaya dâ’ir sudûr eder

Lü’lü’-nisâr-ı cedvel ü perkârdır kalem

Ol **şâ’irim** ki mülk ü cihân-ı kemâle

Bir mevce-pâş-ı kulzüm-i zehhârdır kalem (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 158; b. 17-18)⁶⁷

Eşref Mustafa Paşa başka bir beyitte, şiirini cevhere benzetmiş ve darı tanesi ile şahlara yaraşır inci nasıl ki aynı değerde olamazsa şiirinin diğer şiirlerle aynı değerde olamayacağını söylemiştir:

Cevher-i nazmıma hem-kadr olamaz şi’r-i diger

Bir midir dâne-i erzen ile dürr-i şehvâr (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 168; b. 94)⁶⁸

Eşref Mustafa Paşa diğer bir beyitte, herkesçe söylenmiş ve eskimiş kavramlara tenezzül etmeyeceğini istifham sanatını kullanarak ifade etmiştir. Şairin kaleminin ucunun oynaklığı sayesinde şiirlerinin hiç söylenmemiş değerli inci olmasına vesile olmuştur:

---

⁶⁶ YÖKTEZ, “Eşref Mustafa Paşa Divanı”.

⁶⁷ YÖKTEZ, “Eşref Mustafa Paşa Divanı”.

⁶⁸ YÖKTEZ, “Eşref Mustafa Paşa Divanı”.

Hîç hâyîde **mezâmîne** tenezzül mü eder
Dehen-i **hâmemin** âşüftesi la'l-i ebkâr (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 168; b. 95)⁶⁹

Yine **Eşref Mustafa Paşa**, şaşaalı şiirlerinin her birinde sihr-i helâl sanatı olduğunu, bu nedenle büyülu şairlik yeteneğine Harut dense çok mudur demektedir:

Şi'r-i garrâlarımın her biri bir sihr-i helâl
Çok mudur **tab'-ı füsûn-kârıma** Hârut desem (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 205; b. 107)⁷⁰

Şair, su üstündeki kabarcıkla saf inci nasıl ki aynı değerde olmazsa diğer şiirlerin de kendi şiirine denk olamayacağını söylemiştir:

Şi'r-i diger gevher-i **güftârıma** olmaz nazar
Bir midir kadr-i hicâreyle behâ-yı dürr-i nâb (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 217; b. 46)⁷¹

Eşref Mustafa Paşa, fahriye ipliğine inci dizer gibi, kendi şairlik yeteneğini güzel bir gazel ile ispatlayacağını belirtmiştir:

Tab'ımı bu gazel-i pâk ile isbât ederim
Nazm edip rişte-i fahriyyeye mânend-i le'âl (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 244; b. 61)⁷²

Fâik Ömer Efendi, sözünü yüce bir saraya benzetmiş, şiirlerini eleştiren kişilerin penceresine taş atamayacağını söylemiştir:

Kasr-ı **nutkum** katı bâlâdır irişmez kimse
Atamaz revzene sözlerime seng-i sühan (Fâik Ömer Efendi Divanı s. 70; b. 7)⁷³

⁶⁹ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

⁷⁰ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

⁷¹ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

⁷² YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

⁷³ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), "Fâik Ömer Efendi Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanı'nın Tenkidli Metni" (Erişim 13 Mart 2024).

Mehmed Şâkir Gâlib Efendi sözüm redifli kasidesinin fahriye kısmında, hikmeti her tarafı gösterişli bir gül bahçesine, hatırasını göğsü, sözünü de bahar bulutuna benzetmiştir. Şair, hatırasındaki bahar bulutu olan sözünü ile hikmet bahçesini bir uçtan diğer uca gösterişli bir hale getirmiştir. Allah'ın sırrına mahrem olduğundan beri, şairin sözünü Allah'ın Tur Dağı'ndaki tecelli kıvılcımı gibidir. Diğer beyitte şair sözünü anka kuşuna, hikmeti kaf dağına, kendisini hüma kuşuna benzetmiştir. Şair ilahi mertebelerin en zirvesine alışkın ve burdaki hikmetlere vakıf olduğunu belirtmiş, bu nedenle sözünün hikmetli olduğunu söylemiştir. Diğer beyitte karanlığın pasını silen ay ve güneşin doğuş yeri şairin fikridir. Şairin sözünü de ay ve güneşin yüzeyinden saçılan ışıklardır. Son beyitte şairin kalemine Cibril'in girdiğini, sözünün Mesih'in armağanı olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla şair, sözünün ilahi bir mesaj olduğunu ifade etmiştir:

Gülsitân-ı hikmeti eyler mutarrâ sû-be-sû
Âsumân-ı hâtıram ebr-i bahârîdir **sözüm**

Mahrem-i râz-ı inna'l-lah oldığım demden beri
Âteş-i Tûr-ı tecellânın şerârıdır **sözüm**

Bir hümayım âşinâyım zirve-i lâhûtiyân
Kâf-ı hikmetdir dilim 'ankâ vakârîdir **sözüm**

Evc-i fikrim matla'-ı mihr ü meh-i zulmet-zidâ
Sanki kurs-ı mihr u meh pertev-nisârîdir **sözüm**

Yâ mücerred rûh-ı kudsî hâname kılmış hulûl

Yâ Mesîhâ İbn-i Meryem bergüzârıdır **sözüm** (Mehmed Şâkir Gâlib Efendi Divanı s. 33-34; b. 6-7-17-20-24)⁷⁴

Mehmed Şâkir Gâlib Efendi başka bir sözüm redifli kasidesinde, sözünü saf bir üzüm şiresine benzetmiş, bu şaraptan içen ayıkların sarhoş olacağını belirtmiştir. Diğer beyitte şair, sözünü ölüleri diriltene neşeli çana benzetmiş, kendisinin sabah-akşam İsrâfil'in nefesinden feyz aldığını söylemiştir:

⁷⁴ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), "Mehmed Şâkir Gâlib Efendi Divanı" (Erişim 09 Ocak 2024).

Bir kadeh nûş eyleyen hûş-yâr ise ser-mest olur

Bir musaffâ şîre-i engûr meremmetdir **sözüm**

Feyz alur subh u mesâ enfâs-ı İsrâfilden

Mürdeyi ihyâ iden nâkû-ı neş’etdir **sözüm** (Mehmed Şâkir Gâlib Efendi Divanı s. 6; b. 3-5)⁷⁵

Mehmed Şâkir Gâlib Efendi, şairlik kabiliyetinin yapıcı, inşa edici olduğunu, şiirlerini görenlerin bunu Kabe mi, cennet mi yoksa yüce bir makam mı olduğunu kestiremeyeceklerini söylemiştir:

Ol kadar **ma’ mûrdur tab’ım** görenler zan ider

Ka’be mi ya cennet-i me’vâ mıdır ‘ulyâ mıdır? (Mehmed Şâkir Gâlib Efendi Divanı s. 111; 23)⁷⁶

Hâlet Bey, beyitte hem şairliğini hem şiirini övmektedir. İnce ve yumuşak beyanlı bir şair olduğunu ve sözlerinin/şiirinin ateşli olduğunu söylemiştir. Hâlet Bey, ceylanların gözlerinin sürmesinin ateşli sözlerine/şiirlerine kül olmasının layık olacağını ifade etmiştir. Şiirlerinin ateşli olduğunu, sürmenin şiirlerine kül olmasının uygun olacağını ifade etmiştir. Yani şair, ceylanların gözlerindeki sürmenin kül olup o kül ile şiirlerini yazacağını belirtmiştir:

Şâ’ir-i **nâzûk-beyânım** âteşîn **güftâruma**

Sürme-i çeşm-i gazâlân olsa lâyıkdur remâd (Hâlet Bey Divanı s. 39-40 b.34-38)⁷⁷

Keçecizâde İzzet Molla, kalemini ve dolayısıyla şairliğini övmektedir. Kendisinin mahir olduğunu kaleminin de ip cambazı olduğunu söylemektedir. Kaleminin mıstar olmadan menzile varabildiğini belirtmiştir. Mıstar, ince bir mukavva üzerine eşit aralıklarla gerilmiş ipliklerden ibaret olan ve yazılacak kâğıdın altına konulup üstüne elle bastırılmak suretiyle kâğıda çıkan çizgiler üzerinde düzgün yazı yazılmasını sağlayan

⁷⁵ YÖKTEZ, “Mehmed Şâkir Gâlib Efendi Divanı”.

⁷⁶ YÖKTEZ, “Mehmed Şâkir Gâlib Efendi Divanı”.

⁷⁷ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), “Hâlet Bey Divanı Tenkitli Metin” (Erişim 09 Ocak 2024).

alettir.⁷⁸ Şair, şairliğinin maharetini anlatmak için kalemini mıstar olmadan doğru bir şekilde yazı yazarak amacına ulaşan cambaza benzetmiştir:

Benem ol şâ'ir-i **mâhir** ki **resen-bâz-ı kalem**

Menzil-i câde-i tahkîka gider bî-mıstar (Keçecizade İzzet Molla Divanı/Bahâr-ı Efkâr, s. 69, b. 19)⁷⁹

Keçecizade İzzet Molla, dilini kılıca, râiyye kasidesini hançere benzetmiştir. Padişahın düşmanlarına kılıç gibi dili ve hançer gibi râiye kasidesi ile saldıracağını belirtmiştir:

O şehün düşmenine **tûğ-ı zebânum** yetişür

Batar a'dâya bu **râ'ie** misâl-i hançer (Keçecizade İzzet Molla Divanı/Bahâr-ı Efkâr, s. 69, b. 24)⁸⁰

Keçecizade, hayallerine şahitlik ettiği için kendisine aşık olduğunu belirttikten sonra, memdûhunu övmesini saça, sözünü/şiirini targa benzetmiştir. Şair, şiir targa ile memdûhunu övme saçını tarayacak şekilde hayal kurmuştur:

Âşıkam şâhid-i hayâlûme ben

Zülf-i medhine şânedür **sühanum** (Keçecizade İzzet Molla Divanı/Bahâr-ı Efkâr, s. 73, b. 7)⁸¹

Şeref Hanım, saba rüzgarının kendisine gelip isteklerinden vazgeçmesini söylemişse de şiirinin kader sayfalarında yadigar olacak şekilde yazılı olduğunu söylemiştir. Şeref hanımın şiirleri kader sayfalarında yadigar kalacak kadar değerlidir:

Gelüp bâd-ı sabâ didi Şeref geç bu hevâlardan

Bu **nazmın** gerçi evrâk-ı sipihre yâdigâr oldı (Şeref Hanım Divanı s.52, b. 21)⁸²

⁷⁸ Kubbealtı Lugatı (Misâlli Büyük Türk Lugatı, “mıstar”, (Erişim 09 Ocak 2024).

⁷⁹ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), “Keçecizade İzzet Molla Divanı” (Erişim 09 Ocak 2024).

⁸⁰ YÖKTEZ, “Keçecizade İzzet Molla Divanı”.

⁸¹ YÖKTEZ, “Keçecizade İzzet Molla Divanı”.

⁸² Kültür ve Turizm Bakanlığı (e-KİTAP), “Şeref Hanım Divanı” (Erişim 09 Ocak 2024).

2.2.1. Şairlerin Şiirlerini Anlam Yönünden Övmeleri

Şairler, şiirlerini anlam yönünden överken çok farklı tâbirler kullanmıştır. Şairler nezdinde anlamın ulu, yeni ve orijinal olması; herkesçe anlaşılmaması gereklidir. Şiirlerindeki anlamın sırlarının kendilerine bahşedildiğini söylemişlerdir. Şairler şiirlerindeki anlamı; daha evvel kimse tarafından kullanılmaması yönüyle yeni yetme geline, anlatılanları defalarca düşünmesi yönüyle değirmene, geniş ve derinliğe sahip olması yönüyle denize, mânânın etkili olması yönüyle Hz. Musa'ya benzetmişlerdir. Şairliklerini avcıya benzetirken mânâyı ava benzettikleri de olmuştur. Anlamı sadece, kendini denize, memdûhunun lütfunu nisan yağmuruna benzettikleri de görülmüştür. Şairler mânâ aleminde diğer şairlerin kendilerine tabi olduklarını söyleyerek şiirlerinin mânâ yönünün çok güçlü olduğunu söylemişlerdir.

Şairlerin şiirlerinde bulunan mânâyı övdükleri beyitlerden bazılarını aşağıdaki örneklerde görmek mümkündür:

Câzib, şairlik kabiliyetini yeni yetme gelinlere benzetmiş ve şairliğini benzettiği gelinlerin adının dillerde, mânâsının gönüllerde olduğunu söylemiştir.

Şâhid-i tab'ım o denli kim 'urûs-ı nevres

Lâfî dillerde ki **ma'nâsı** gönüllerde gezer (Câzib Divanı s.68; b.5)⁸³

Diyarbakırlı Ali Emirî, şiirlerinin edasının kendisine has olduğunu söyledikten sonra mânâ nüktelerinin sırlarının kendisine emanet edildiğini söylemiştir. Şair, şiirlerdeki mânâların sırlarının kendisine bahşedildiğini belirtmiştir:

Bana mahsûs u müsellemdir edâ-yı eş'âr

Bana mevdû'dur esrâr-ı nukât-ı **ma'nâ** (Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı s. 78; b. 48)⁸⁴

Enderunlu Vâsıf, kendisini mânâ değirmenine benzetmiştir. Bundan dolayı methettiği kişinin memleketinde övünse haklıdır. Şair, söylenenleri mânâ değirmeninde öğütmüş, anlamlandırmıştır. Bu sayede şiirleri mânâlıdır:

⁸³ YÖKTEZ, "Câzib Divanı".

⁸⁴ YÖKTEZ, "Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı".

Âsiyâb-ı ma'niyem fıkır-i dakîkim bâ-husûs

Devletünde iftîhâr edüp ögünse var yeri (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 219; b. 104)⁸⁵

Enderunlu Vâsıf, başka bir beyitte, eşsiz bir şair ve az bulunur sözleri söyleyen biri olmakla övündükten sonra, mânâ ülkesinin bir baştan bir başa emri altına girdiğini belirtmiştir. Şair, kalemin kendi emri altında olduğunu bu sayede mânâ ülkesine hükmettiğini belirtmiştir. Mânâ ülkesine hükmeden şair elbetteki eşsiz olacaktır:

Benem ol nâdire-gû şâ'ir-i bî-hemtâ kim

Ser-be-ser mülk-i **ma'ânî**-i kalem emrine râm (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 224; b. 47)⁸⁶

Eskicumalı Hamîd, fikrini dalgıca, mânâyı denize benzetmiştir. Fikir dalgıcı mânâ denizine dalmış, mânâ denizinden hadsiz ve sonsuz inci ve mercan çıkarmış, bunları nazm etmiştir. Şair, şiirlerindeki anlamaların inci ve mercan barındırdığını, şiirlerindeki mânâların çok kıymetli olduğundan bahsetmiştir:

Dalub gavnâs-ı fikrüm bahr-i **ma'nâyâ** bu neş'eyle

Çıkardı nazm edüp bî-hadd ü pâyân dürr ü mercânı (Eskicumalı Hamîd Divanı s.144; b. 34)⁸⁷

Eşref Mustafa Paşa, kalemini avcıya, mânâyı ava benzetmiştir. Kaleminin arş sahnesinde mânâ peşinde gittiğini ve bu yolda farklı tınlamalar çıkardığını söylemiştir. Şair kaleminin farklı mânâları yakaladığını bu nedenle güçlü olduğundan bahsetmiştir:

Kilk-i sayyâdım edip 'azm-ı şikâr-ı **ma'nî**

Sahn-ı arşa erişip tâ ki tanîn-i reftâr (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 168; b. 96)⁸⁸

Yine **Eşref Mustafa Paşa**, şiirlerindeki anlamı Allah ile konuşma mucizesini gerçekleştiren Hz. Musa'ya benzetmiş, bundan dolayıdır ki Samiri'nin sihri, şairin beyan ve sihri yanında küçük bir kıvılcımdır. Samiri, Hz. Musa Tur Dağı'na çıktığında yaptığı

⁸⁵ YÖKTEZ, "Enderunlu Vâsıf Divanı".

⁸⁶ YÖKTEZ, "Enderunlu Vâsıf Divanı".

⁸⁷ YÖKTEZ, "Eskicumalı Hamîd Divanı".

⁸⁸ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

buzağı heykeli ile Hz. Musa'ya inananları hakikatten saptırmıştır. Bu heykel onları öyle cezbetmiştir ki heykeli gören ona tapmıştır. Şair de kendi şiirlerindeki mânâların o derece etkili olduğundan söz etmiştir ki Samiri'nin heykeli kendi şiirlerindeki mânâların nezdinde küçük bir kıvılcım olabileceğini söylemiştir:

Ol Kelimu'l-lâh-ı **ma'nîyim** ki sihr-i Sâmirî

Şu'be-i sihr ü beyânımdan hikâyet bir şerâr (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 248; b. 37)⁸⁹

Yenişehirli Avni Bey, mânâ aleminde şairlerin kendisine tabi olduğu imam olduğunu, kabiliyetini uzun uzadıya anlatmanın gereksiz olduğunu söylemiştir:

Benem şimdi imâmü'l-muktedâ-yı 'âlem-i **ma'nî**

Ne lâzum tab'umı ta'rîfde akvâl-i tûlânî (Yenişehirli Avni Bey Divanı s. 486, b.58)⁹⁰

Zâik anlamı sade, kendini denize, memdûhunun lütfunu nisan yağmuruna benzetmiştir. Öyle bir denizim ki içim mânâ sade fiyle doludur diyerek kendini öven şair, gökten düşen lütuf yağmurlarının zerresini heba etmeyeceğini söylemiştir:

O bahrem kim derûnum pürdür asdâf-ı **ma'ânîyle**

Düşen nîsân-ı lutfun zerresin mahv u hebâ itmîm (Zâik Divanı s. 27, b. 6-8)⁹¹

2.2.2. Şairlerin Şiirlerini Eda ve Üslûp Güzelliği Yönünden Övmeleri

Şairler, kasidelerin fahriye bölümlerinde şiirlerini eda ve üslûp güzelliği yönüyle överken şiirin tatlı, yeni, zarif olması gerektiğini söylemişlerdir. Şairler şiirlerinde yeni kavramlar kullandıklarını söylerken şiirlerindeki edanın güzelliğini güneşe ve aya benzetmişlerdir. Şairler bazen şiirin tarzda şiirler yazan şairlerin şiirlerini takip etmek gerektiğini söylemişlerdir. Şiirlerin güzel, kendine has, görülmemiş tarzda olması; doğruluğu ve gerçekliği herkesçe kabul edilen tarzda olması gerektiği söylenmiştir. Şairler bazen şiirlerini güzel dokunmuş ipek kumaşa benzeterek şiirlerinin neşe verici bir

⁸⁹ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

⁹⁰ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

⁹¹ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), "Zâik Divanı (Metin, 1b-65a)" (Erişim 09 Ocak 2024).

üslûpla yazıldığını söylemişlerdir. Bazen şiirlerini temiz edalı bir çalıcıya, tatlı dilli papağana benzetmişlerdir. Şairler şiirlerinin gönül çekici bir edaya sahip olduğunu da söylemişlerdir.

Şairlerin eda ve üslûp güzelliği bakımından şiirlerini övdükleri beyitlerden bazıları şunlardır:

Abdî-i Karahisârî, yazdığı gazelin yeni kavramlar ve yeni bir üslûpla yazıldığını söyledikten sonra, şiirinin ay ve güneşten daha güzel olduğunu söylemiştir:

Nev-zemîn ü tâze mazmûn üzre yazdım bir gazel

Söyle var mı gördüğün bu tarzı ya şems ü kamer (Abdî-i Karahisârî, s.109; b.22)⁹²

Ahmed Bâdî, çok zamandır yeteneğine uygun birini bulamadığını, gizli sırları papağan gibi şevkle söylemek istediğini belirtmiştir. Şairin tabiatı, papağan gibi şevkle şiirler yazmaya uygundur:

Çok zamândır bulmadum tab’umca bir âyîne-dil

Hem-çü **tûtî şevkile** ifşâ kılam râz-ı nihân (Ahmed Bâdî/Râcih Divanı s. 37; b. 26)⁹³

Benderli Cesârî, olgun şairlerin şiirlerini dinlemeyi kendine nasihat etmiş, çünkü onların şiirlerinin şirin tarzda olduğunu söylemiştir. Şair, kendisinden daha iyi şairlerin varlığını kabul etmiş ve onlara bedel şiirler yazabilmek için onların şiirlerinin okunması gerektiğini bilmektedir:

Ey Cesârî gûş idüp nazm-ı nizâm-ı kâmilî

Sen dahî ana **bedel** ol **şâ’ir-i şîrîn-edâ** (Benderli Cesârî Divanı s. 124; b. 16)⁹⁴

Yine **Benderli Cesârî**, divanının yeni, taklitten uzak şiirlerle dolduğunu söylemektedir:

⁹² YÖKTEZ, “Abdî-i Karahisârî Divanı”.

⁹³ YÖKTEZ, “Ahmed Bâdî Divanı”.

⁹⁴ YÖKTEZ, “Benderli Cesârî Divanı”.

Tâze eş'âr ile pür olmadadur divanım

Ey Cesârî hele bak gör neler oldu peydâ (Benderli Cesârî Divanı s. 126; b. 12)⁹⁵

Charles Vernet, henüz on bir yaşında iken tatlı dilli bir şair olduğunu söylemektedir:

Söyle kim açdım Fransa'dan kitâb-ı ömrümü

Söyle on bir yaşda oldum şâ'ir-i **şîrîn-zebân** (Charles Vernet Divanı s. 46; b. 27)⁹⁶

Diyarbakırlı Ali Emirî, şiirlerinin farklı bir edada, üslûpta olduğunu beyan etmiştir:

Bana mahsûs u müsellemdir **edâ-yı eş'âr**

Bana mevdû'dur esrâr-ı nukât-ı ma'nâ (Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı s. 78; b. 48)⁹⁷

Diyarbakırlı Ali Emirî diğer beyitte, ne söz söylese güzel ve söylenmemiş bir tarzının olduğunu söylemiştir:

Oldı endîşemin eglencesi nazm-ı eş'âr

Hûb u nâdîde düşer her ne söz itsem imlâ (Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı s. 78; b. 50)⁹⁸

Diyarbakırlı Ali Emirî başka bir beyitte, şiirlerini güzel dokunmuş ipek kumaşa benzettikten sonra, kaleminden hasıl olan şiirlerin neşe getirici bir üslûpta olduğunu ifade etmiştir:

Ya hâmem yazdı böyle bir **güzel nazm-ı neşât-âver**

Ya nesc itdi sanâyi'-hâne dil güzel dîbâ (Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı s. 100; b. 76)⁹⁹

---

⁹⁵ YÖKTEZ, "Benderli Cesârî Divanı".

⁹⁶ YÖKTEZ, "Charles Vernet Divanı".

⁹⁷ YÖKTEZ, "Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı".

⁹⁸ YÖKTEZ, "Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı".

⁹⁹ YÖKTEZ, "Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı".

Eşref Mustafa Paşa, kalemini/şiiirlerini temiz edalı bir çalgıcıya benzetmiş, kaleminin şiir yazmaya başlaması durumunda nağmeler ve makamlar icra eder gibi olacağını söylemiştir:

Kilkim ol **mutrib-i pâkîze-edâdır** ki olur

Başlasa etmege icrâ-yı makâmât u nagam (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 205; b.102)¹⁰⁰

Eşref Mustafa Paşa diğer beyitte, kendi şiiri ile diğer şiirleri mukayese etmiş, kendi şiirlerinin şeker gibi tatlı olduğunu diğer şiirlerin şalgam gibi acı olduğunu söylemiştir:

Nazm-ı şîrînime hem-kadr olamaz şi'r-i diger

Bir midir kand-ı mükerrerle **ta'âm-ı şalgam** (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 206; b. 108)¹⁰¹

Fâik Ömer Efendi, her ne zaman söze başlasam papağan gibi tatlı dilimiz şiir ülkesinde şeker saçıcı olur demiştir. Şair; şiiri ülkeye, üslubunu tatlı dilli papağana benzetmiştir. Şair ne zaman şiire başlasa üslubu tatlı dilli papağan gibi olur ve yazdıkça şeker saçır duruma gelir:

Güftâre gelse her ne dem **kand-rîz** olur

Mısr-ı nazmda tûtî-i **şîrîn-zebânımız** (Fâik Ömer Efendi Divanı s.98; b. 18)¹⁰²

Feyzî Halil, gazellerinin gönül çekici bir edasının olduğunu, sebebi de şairlik kabiliyetinde övdüğü vezirin methini şevkle yapmasıdır. Kasidelerde vezirler övülürken âsaf-ı sâni tâbiri çokça kullanılmaktadır. Sultan Hz. Süleyman ise veziri de Âsaf'tır. Övülen vezir Âsaf gibi görüşleri isabetli olmalıdır. Döneminin divitdarı olan Mehmet Paşa'yı öven Feyzî Halil, onu ikinci bir Âsaf gibi görmüştür. onun övgüsünü şevkle yaptığını ve bu nedenle şiirinin gönül çekici bir edaya sahip olduğunu belirtmiştir:

¹⁰⁰ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

¹⁰¹ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

¹⁰² YÖKTEZ, "Fâik Ömer Efendi Divanı".

N'ola **dilkeş-edâ** böyle gazel söyler isem Feyzî
Ki var tab'umda şevk-ı medh-i pâk-i âsaf-ı sâni (Feyzî Halil Divanı s. 305; b. 6)¹⁰³

2.2.3. Şairlerin Şiirlerini Fikir Yönünden Övmeleri

Şairler şiirlerini fikir yönünden överken hayal, endişe, hatır ve hikmet gibi tâbirleri de kullanmışlardır. Şairler şiirlerini fikir yönünden överken fikirlerinin sürati ile tanınan Hümâ kuşu tarafından ulaşılamayacak derecede yüksekte olduğunu söylemişlerdir. Şiirlerdeki fikirlerin cesur tarzda olması da önemlidir. Şairler bazen düşüncelerini gül bahçesinde yeni yetişen fidanın tohumuna, bazen de boyna atılan kemende, ceylana benzetmişlerdir. Kimi zaman şairler hatırlarındaki düşünceleri, ressamlığı ve nakkaşlığı ile meşhur Behzad'ın hayaline benzetmişlerdir. Şairler kimi zaman da fikir kaleminin kamışını Zühre yıldızının kendi çalgısına tel yapacağını ve bu şekilde evvelde hiç duyulmamış yeni fikirleri çalgısıyla icra edeceğini belirtmişlerdir. Şairler renkli fikirlerini put güzelliğine, denizin derinliklerindeki incileri toplayan dalgıça benzetmişlerdir. Şairler, fikirlerinin parıltılı olduğunu ve şiirlerinin bu parıltı sayesinde hayallerini çeşitli suretlerde görünür duruma getirdiklerini söylemişlerdir. Şiirini saf şaraba, fikrini küpe benzeterek, fikirlerinin şiirlerini ihata ettiğini belirtmişlerdir. Şairler fikirlerini zarif ve ince bakır bir geline benzeterek şiirlerinin fikir yönünden hiç duyulmamış olduğunu belirtmişlerdir.

Şairlerin şiirlerini fikir yönünden övdükleri beyitlerden bazıları şunlardır:

Abdî-i Karahisârî, sürat/hız kanat açıp uçan Hümâ kuşu da olsa, şiirlerinde yer alan kavramların fikrine erişemeyeceğini söylemektedir. Şair, şiirlerinde yer alan kavramların fikir yönü o derece ulaşılmazdır ki, sürat bir hümâ kuşu olsaydı bile bu fikre ulaşamazdı demektedir. Şair fikir yönüne mübalağa ile yaklaşmıştır:

Sür'at **fikr-i mezâmin-i sühanda** bana

Eremez olsa Hümâ bâl-güşâ-yı pervâz (Abdî-i Karahisârî, s.114; b.10)¹⁰⁴

¹⁰³ YÖKTEZ, "Feyzî Halil Divanı".

¹⁰⁴ YÖKTEZ, "Abdî-i Karahisârî Divanı".

Bursalı İffet, fikirlerinin Nef'î gibi cesurca olduğunu söylemiştir. Nef'î fikirlerini çekinmeden söyleyen cesur bir şairdir. Bursalı İffet de şiirlerinde yer alan fikirlerin Nef'î'nin tarzı gibi olduğunu söylemiştir:

Çok cesâret kıldun ey **endîşe-i** Nef'î-edâ

Söz tamâm oldu du'â-yı hayra nevbetdir gelen (Bursalı İffet Divanı s.18; b.24)¹⁰⁵

Diyarbakırlı Ali Emirî, şiirlerinde yer alan güzel ve söylenmemiş sözlerin kendi düşüncesinin eseri olduğunu söylemiştir:

Oldı **endîşemin** eglencesi nazm-ı eş'âr

Hûb u nâdîde düşer her ne söz itsem imlâ (Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı s. 78; b. 50)¹⁰⁶

Diyarbakırlı Ali Emirî başka bir beyitte, hayalinin, düşüncesinin gülbahçesindeki hoş kokulu güle layık olduğunu belirtmiştir:

Hayâlim gülistân vâfına lâyıkk gül-i hoş-bû

Kelâmım kâmet-i evsâfına şâyeste bir kâlâ (Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı s. 100; b. 75)¹⁰⁷

Enderunlu Vâsıf, şairlik yeteneğini gül bahçesine, düşüncesini gül bahçesinde yeni yetişen fıdanın tohumuna benzetmiştir. Şair, kabiliyetinin her köşesinin bir feyz bağı, şiirlerindeki düşüncelerin de o feyz bağında yeni yetişen bir fıdanın tohumu olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla şairin düşüncesi, şairin kendinde varolan feyzle ortaya çıkmıştır:

Gülsitan-ı tab'umun her gûşesi bir bâg-ı feyz

Tohm-ı endîşem o bâgun bir nihâl-i nev-beri (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 219; b. 108)¹⁰⁸

¹⁰⁵ Kültür ve Turizm Bakanlığı (e-KİTAP) “Bursalı İffet Divanı” (Erişim 29 Ocak 2024).

¹⁰⁶ YÖKTEZ, “Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı”.

¹⁰⁷ YÖKTEZ, “Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı”.

¹⁰⁸ YÖKTEZ, “Enderunlu Vâsıf Divanı”.

Enderunlu Vâsıf diğerk beyitte, fikrini boyna atılan kemende, düşüncesini ceylana benzetmiştir. Şair, fikir ipini boynunda biraz gevşetse, düşünce ahusunun çöllerde gezeceğini söylemektedir:

Cüz’î gevşetsem **kemend-i gerden-i efkârımı**

Der-‘akab **âhû-yı endîşem** gezer sahrâları (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 220; b. 115)¹⁰⁹

Enderunlu Vâsıf başka bir beyitte, kendisini düşüncenin gül bahçesine, sözünü gül bahçesindeki bülbüle benzetmiştir. Şairin düşüncelsi bir gül bahçesi gibi güzeldir, bu nedenle şairin her bir sözü/şiiri Farsça konuşulan gül bahçesinin bülbülü olmuştur:

Benem ol gülşen-i **endîşe** ki her bir suhanım

Oldu bir bülbül-i gülzâr-ı lisân-ı A’câm (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 224; b. 49)¹¹⁰

Yine **Enderunlu Vâsıf** diğerk beyitte, zihnideki düşünceleri ressamlığı ve nakkaşlığı ile meşhur Behzad’ın hayaline benzetmiştir. Şair, gönlünün evham nakışlarının sırlar aynası olduğunu, hafızasında/düşüncesinde de Behzad’ın nakışlarının tecellisi olduğunu söylemiştir:

Hâtırım cilve-geh-i sûret-i Behzâd-ı hayâl

Dilim âyine-i esrâr-ı nukûş-ı evhâm (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 225; b. 61)¹¹¹

Enderunlu Vâsıf, şairlik tabiatını dolaşan gösterişli ata benzetmiş ve değirmen atı ile Mısır’da yetişen at nasıl ki bir olamazsa diğerk fikirlerin kendi fikrine benzemeyeceğini söylemiştir:

Fikr-i âhar benzemez cevân-ı rahş-ı tab’ıma

Esb-i tâhûn ile Mısırî’nün bir olmaz lu’beti (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 250; b. 146)¹¹²

Şair, fikir kaleminden çıkan cızırtıyı Zühre yıldızı dinlese, kendisinin duyulmamış, yeni fikirlerinin hasıl olduğu kalemin kamışını çalgısına tel yapar

¹⁰⁹ YÖKTEZ, “Enderunlu Vâsıf Divanı”.

¹¹⁰ YÖKTEZ, “Enderunlu Vâsıf Divanı”.

¹¹¹ YÖKTEZ, “Enderunlu Vâsıf Divanı”.

¹¹² YÖKTEZ, “Enderunlu Vâsıf Divanı”.

demektedir. Zühre yıldızı divan şiirinde çok defa eğlence meclisinin çalgıcısıdır. Enderunlu Vâsıf da fikir kaleminin cızırtısını Zühre'nin duyması durumunda, Zühre bu kalemin kamışını kendi çalgısına tel yapacağını, bu şekilde evvelde hiç duyulmamış yeni fikirleri çalgısıyla icra edeceğini belirtmiştir:

Zühre gûş etşe sarîr-i **hâme-i efkârımı**

Nâl-i kilik-i **bikr-i fikrim** çengine evtâr eder (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 268; b. 83)¹¹³

Enderunlu Vâsıf, renkli düşüncelerini put güzelliğine benzetmiş ve hayalinin renkli düşüncelerin put güzelliğine alım olacağını söylemektedir. Şair hayallerini, lal taşından yapılmış kalemi ile gerçekleştirecektir:

La'lîn midâdım ile her heft **hayâlim**

Hüsn-i büt-i **endîşe-i** rengînime ândır (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 274; b. 64)¹¹⁴

Şemsi Hayalî, şiirlerini eşsiz bir inciye benzetmiş, hikmetin ortadan kalkmasından dolayı kimselerin yazdığı şiirleri anlayamadığını söylemiştir. Şair beyitte şiirlerinin hikmetli olduğunu vurgulamıştır:

Ey Hayâlî Şemsî bunda **dürr-i yektâ** söyledik

Kimseler fehm eylemez hiç **hikmeti** kaldırdılar (Şemsi Hayalî Divanı s. 214; b. 6)¹¹⁵

Eskicumalı Hamîd, fikrini dalgıça benzetmiş ve mânâ denizinden sayısız inci ve mercan topladığını beyan etmiştir. Şair, şiirlerindeki fikirlerin ne derece derinlikli olduğunu anlatmak için fikirlerini denizin dibine inip inci ve mercan toplayan dalgıça benzetmiştir:

Dalub **gavvâs-ı fikrüm** bahr-i ma'nâyâ bu neş'eyle

Çıkardı nazm edüp b'i-hadd ü pâyân dürr ü mercânı (Eskicumalı Hamîd Divanı s.144; b. 34)¹¹⁶

¹¹³ YÖKTEZ, "Enderunlu Vâsıf Divanı".

¹¹⁴ YÖKTEZ, "Enderunlu Vâsıf Divanı".

¹¹⁵ YÖKTEZ, "Şemsi Hayalî Divanı".

¹¹⁶ YÖKTEZ, "Eskicumalı Hamîd Divanı".

Eşref Mustafa Paşa, kendini söz meydanının at binicisine, düşüncesini alımlı ata benzetmiştir. Şair, şiir meydanının at binicisidir, düşüncesine iki adım miktarı dünya ve ahiret gelmemiştir. Şair şiir alanında cesurca düşüncelerinin olduğunu bu sebeple sahada aklına ne dünya ne de ahiret gelmiştir:

Benim ol fâris-i meydân-ı suhen kim gelmez

Rahş-ı endîşeme kevneyn-i dü-hatve-mikdâr (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 167; b. 86)¹¹⁷

İstanbulu Lebîb, fikirlerimin parıltısı gece mumu olup hayalim çeşitli suretler gösterir demektedir. Sözünü/şiirini gece mumuna benzeten şair, fikirlerinin parıltılı olduğunu ve şiirlerinin bu parıltı sayesinde hayallerini çeşitli suretlerde görünür duruma getirdiğini söylemiştir. Şiirlerindeki hayaller anlaşılır ve görünür duruma gelmiştir:

Gösterir şekl-i hayâlim suver-i gûn-â-gûn

Tâb-ı **efkârım** olup şem'-i şebistân-ı sühan (İstanbulu Lebîb Divanı s. 35, b. 59)¹¹⁸

Keçecizade İzzet Molla, şiirini gece içilen saf şaraba, fikrini küpe benzetmiştir, saf şarap gibi olan şiirlerinin fikir küpü içinde yer aldığını ifade etmiş, fikrinin okuyanları mest eden saf şaraba sahip olduğunu söylemiştir. Fikrinin şiirlerini ihata ettiğini belirtmiştir:

Hum-ı **fikrümde** her gice kuraram

Mey-i nâb-ı şebânedür sühanum (Keçecizade İzzet Molla Divanı /Bahâr-ı Efkar s. 73, b. 8)¹¹⁹

Üsküdarlı Hakkı Bey, marifeti gelin odasına, fikrini zarif ve ince bir bakir kıza benzeterек gelin odasına benzeyen marifetin bu zamânâ kadar ve bu zamandan sonra zarif bir geline benzeyen fikri gibi görülmemiş, duyulmamış, kullanılmamış bir fikir görmeyeceğini söylemektedir:

¹¹⁷ YÖKTEZ, “Eşref Mustafa Paşa Divanı”.

¹¹⁸ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), “Mehmed Lebîb Efendi Divan-ı Eş'âr-ı (İnceleme-Metin-Sözlük)” (Erişim 09 Ocak 2024)

¹¹⁹ YÖKTEZ, “Keçecizade İzzet Molla Divanı”.

Görmemiştir hacle-gâh-ı ma'rifet görmez yine

Fikrim gibi bir dûşîze nâzikterîn (Üsküdarlı Hakkı Bey Divanı s. 58, b.

37)¹²⁰

2.3. Şairlerin Diğer Şairleri Övmeleri, Yermeleri ya da Kendilerini Diğer Şairlerle Kıyaslamaları

19. yüzyıl şairleri kendilerini bazen Türk bazen Acem bazen Arap şairlerle kıyaslamıştır. Buna karşılık şairlerin ismini vermeden kendilerini onlarla kıyasladıkları da görülmektedir. Bu durumda genellikle şairler, kendini övüp diğer şairleri yermektedir.

Şairler genellikle kendilerini övme yoluna gitmiş, az da olsa şairler bazı şairleri kendilerinin ustası olarak görmüştür. Şairler kendilerini överken kabiliyetlerini, şiirlerinin taklitten uzak, yeni, farklı üslûpta olduklarını ifade etmişlerdir. Şiirlerinin ve şairliklerinin eşsiz ve görülmemiş oldukları üzerinde durmuşlardır.

2.3.1. Türk Şairlerle Yapılan Mukayese

19. yüzyıl şairleri kasidelerinin fahriye kısımlarında kendilerini Türk şairlerle kıyaslarken en çok Nef'î'nin ismini anmıştır. Beyitlerde çoğu zaman Nef'î'nin üstünlüğü söz konusu iken bazen de şairler Nef'î'nin şiirlerini kendi şiirlerinden aşağı görmüşlerdir. Kasidelerin fahriye bölümlerinde adı geçen şairlerden diğerleri Bakî, Fuzulî, Nedim, Ali Şir Nevayî, Sabit, Nâbî, Fıtnat Hanım, Şeyh Gâlib'dir. Şairler genellikle kendilerini Türk şairlerden üstün görmüşler, bazen de özellikle Nef'î'yi kendilerinin ustası görmüşlerdir. Şairler kendi şairliklerinin üstünlüğünü kanıtlama yoluna gittiklerinde Şevket, Kemâl-i İsfahanî gibi Fars şairlerini bu duruma şahit göstermişlerdir.

Şairlerin kendilerini Türk şairlerle kıyasladığı beyitlerden bazıları şunlardır:

Bursalı İffet, şairlik kabiliyetinin Allah vergisi olduğunu, dünyaya Nef'î gibi şairlik meziyetleri olan biri gelse de kendisi gibi olamayacağını söylemiştir. Şair, Nef'î'nin meziyet sahibi bir şairi olduğunu ve dolaylı olarak güçlü ve de tanınmış

¹²⁰ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), "Üsküdarlı Hakkı Bey Divanı İnceleme-Metin" (Erişim 09 Ocak 2024).

olduğunu söylemektedir. Ancak tüm bunlara rağmen kendi yaşadığı dönemde Nefî gibi kudretli bir şair olsa bile kendisine erişemeyeceğini belirtmiştir:

Bana bu tab’-ı Hudâ-dâd ile hem-pâ olamaz

Dehre **Nefî gibi** hallâk-ı mezâyâ gelse (Bursalı İffet Divanı s.19; b.13)¹²¹

Enderunlu Vâsıf, Nefî’den bu yana meydanın kendisine kaldığını ve artık bilgi koltuğunun/kürsisinin güçlü ve üstün sanatkarının kendisi olduğunu söylemiştir. Enderunlu Vâsıf, dolaylı olarak Nefî’yi kendisinden daha üstün görmekte, Nefî’den itibaren bu sahada en güçlü şair olarak kendisini görmektedir:

Kaldı meydân bende **Nefî’den beri** şimdi benem

Sandalî-i dânişün sâhib-kırân-ı san’atı (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 249; b. 135)¹²²

Enderunlu Vâsıf, nağmeli sesinin olduğunu, konuşmasının bülbüle benzediğini ve bu özelliklerle şiirler yazdığını söylemiştir. Bu özelliklerde şiirler yazdığını söyleyen Vâsıf, Ali Şir Nevayî ve Nedim’in bu durum karşısında sessiz kalacağını belirtmiştir. Ali Şir Nevayî ve Nedim şairin nağmeli ve bülbül gibi hoş sesli şiirleri karşısında aciz kalacağını söylemiştir:

Mîr ‘Alî Şîr-i Nevâyî bî-nevâ kalır **Nedîm**

Bülbül-i nutkum nevâ-yı nagmeyi eş’âr eder (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 268; b.86)¹²³

Erzurumlu Necmî, şiir konusunda Fuzulî ve Bakî’nin kendisine karşı gelemeyeceğini Enverî’nin de bu durumu tasdik edeceğini söylemiştir:

Çıkamaz sözüme karşı ne **Fuzûlî** ne de **Bâkî**

Mültemes söyleyerek Enverî eyler ikrâr (Erzurumlu Necmi Divanı s. 40; b. 24)¹²⁴

¹²¹ YÖKTEZ, “Bursalı İffet Divanı”.

¹²² YÖKTEZ, “Enderunlu Vâsıf Divanı”.

¹²³ YÖKTEZ, “Enderunlu Vâsıf Divanı”.

¹²⁴ YÖKTEZ, “Erzurumlu Necmî Divanı”.

Eşref Mustafa Paşa, derin mânâları yaratırcasına bulup kolayca söyleyen biri olduğunu, Nef'î'nin ruhu gelse kendisine hak vereceğini söylemiştir. Hallâk-ı me'ânî tâbiri İran şairlerinden Kemal-i İsfahanî'nin lakabıdır. Kendisinin Kemal-i İsfahanî gibi olduğunu söyleyen şair, bu duruma Nef'î'yi şahit tutmuştur. Dolaylı olarak Nef'î'yi üstat olarak görmüştür denebilir:

Rûh-ı Nef'î dahi teslim eder istihkâkım

Olsa Hallâk-ı Me'ânî bana mahsûs 'âlem (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 206; b.111)¹²⁵

Fâik Ömer Efendi, ilk beyitte Fars şairi Şevket'i şahit tutarak kendi şiirlerine nisbetle Sabit ve Nef'î'nin şiirlerinin gönlü sıkıntı veren şiirler olduğunu; ikinci beyitte şiirlerinin şarap gibi sarhoş edici olduğunu ve Nedim'e afyon gibi tesir edeceğini; üçüncü beyitte sözlerini cevhere benzeten şair, şiirlerini görmesi durumunda Nabî'nin yularını kendi şiirlerinin göğsüne bağlayacağını söylemektedir. Bu beyitlerden anlaşıldığı üzere Fâik Ömer Efendi kendisini şiirlerini Sabit, Bakî, Nedim ve Nabî'nin şiirlerinden üstün görmektedir:

Şevket nutkumu görseydi iderdi lâ-büdd

Sâbit ü Bâkî'yi bir harfle dil-teng-i sühan

Çok çekerti hele mestâneligin bilse **Nedîm**

Şîre-i nazmım olur idi ana beng-i sühan

Görse **Nâbî** Baba bu cevher-i elfâzım ider

Sîne-i nazmıma âvîze-i pâlehang-i sühan (Fâik Ömer Efendi Divanı s. 69-70; b. 3-5)¹²⁶

Keçecizade İzzet Molla kalemini serkeş ata benzettiği beyitte, atını şiir vadisine sürmesi durumunda Nef'î'nin fahriye tarzında yayan kalacağını söyleyerek kendisini fahriye sahasında Nef'î'den üstün görmüştür. Bir başka kasidesinde ise şair Nef'î'nin

¹²⁵ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

¹²⁶ YÖKTEZ, "Fâik Ömer Efendi Divanı".

sözlerinin güzel olduğunu kabul etmiş ancak şiirlerinde mânâ güzelliğinin ezelde kendisine verildiğini beyan etmiştir:

Tarz-ı fahriyyede yanumda yayandur **Nef’î**

Vâdî-i lâfa eger tevsen-i kilki sürsem (Keçecizade İzzet Molla Divanı/Bahâr-ı Efkâr s. 77, b. 44)¹²⁷

Hüsn-i elfâzına yokdur sözümüz **Nef’înün**

Lâkin olmuş ezeli şâhid-i ma’nî bana râm (Keçecizade İzzet Molla Divanı/Bahâr-ı Efkâr s. 83, b. 76)¹²⁸

Leyla Hanım, Sultan Abdülmecid’i övdüğü kasidesinin fahriye bölümünde Sultan’dan cömertlik beklemektedir. Sultan’ın geçimini sağlayacak kadar cömertlikte bulunması durumunda şairliğinin daha güçlenip hüner gösterir olacağını ve şiirlerinin Fıtnat Hanım’ın eserlerini şöhret göstermeden yazabileceğini söylemiştir. Dolaylı olarak Fıtnat Hanım övülmüştür. Ancak şartların yerine gelmesi durumunda kendisinin Fıtnat Hanım’dan daha iyi bir şair olacağını belirtmiştir:

Eylese ikdâr Leylâ kulunı cûdun eger

Sâye-i lütfunda gelse tab’ımda tâb u tûvân

Şöyle merdâne hüner-perdâz olurdu ki sözüm

Fıtnat’ın âsârını eylerdi bî-nâm u nişân (Leyla Hanım Divanı s. 28-29, b. 12-13)¹²⁹

Recaizade Ahmed Cevdet, şiirde kendisini Acem şairleri olan Sâib’e, şairlik tavrını Şeyh Gâlib’e benzetmiştir:

Ben şâ’irâne **Gâlib’im** çokdan sühandâ Sâ’ib’im

Emelde gûyâ tâlibim hiç görmemişken i’tibâr (Recaizade Ahmed Cevdet Divanı s.191, b. 36)¹³⁰

¹²⁷ YÖKTEZ, “Keçecizade İzzet Molla Divanı/Bahâr-ı Efkâr”.

¹²⁸ YÖKTEZ, “Keçecizade İzzet Molla Divanı/Bahâr-ı Efkâr”.

¹²⁹ Kültür ve Turizm Bakanlığı (e-KİTAP), “Leyla Hanım Divanı” (Erişim 09 Ocak 2024)

¹³⁰ Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), “Recaizade Ahmed Cevdet ve Divançesi [İnceleme-Metin]” (Erişim 09 Ocak 2024)

2.3.2. Acem Şairlerle Yapılan Mukayese

19. yüzyıl şairleri kasidelerinin fahriye bölümünde kendilerini en çok Acem şairleri ile kıyaslamışlardır. Selmân, Hayyâm, Hâkânî, Örfî, Enverî, Şevket, Câmî, Tûsî, Nizamî, Hüseyin Vaiz-i Kaşîfî, Firdevsî, Sâib gibi şairler ismi en çok zikredilen şairlerdir. Kendi şiirlerini öven şairler, şiirlerinin övgüye layık olmasını Acem şairlerinin şiirlerine benzemesine bağlamışlar bazen de kendilerini Acem şairlerinden üstün görmüşlerdir. Bazı şairler, Enverî ve Örfî gibi Fars şairlerinin isimlerini cinas ve tevriye sanatlarını kullanarak beyitlerinde kullanmışlardır.

Şairlerin kendilerini Acem şairlerle kıyasladığı beyitlerden bazıları şunlardır:

Abdî-i Karahisârî, irfanı şaraba benzetmiştir. Hâkânî'nin ruhu irfan şarabının keyfiyetini bilseydi bu keyfiyetin neşesinden sarhoş olurdu diyen şair dolaylı olarak kendisini Hâkânî'den üstün görmektedir:

İşitse şimdi bu keyfiyyet-i sahbâ-yı irfânı

Kemâl-i neş'esinden mest olurdu **rûh-ı Hâkânî** (Abdî-i Karahisârî, s.135; b.5)¹³¹

Abbâs Hilmî Nâil Paşa, şiiri denize, kendisini deniz içinde değeri yüksek olan inciye benzetmiştir. Memdûhunun söz süsleyen vasıfları sayesinde şiirlerinin Selman'ın şiirleri gibi olduğunu söylemiştir. Şair kendi şiirlerini Selman'ın şiirlerine benzeterek onu üstat kabul etmektedir:

Bahr-ı nazm içre bugün dürr-i girân-mâye olup

Oldı vâsf-ı suhan-ârân ile nazmım **Selmân** (Abbâs Hilmî Nâil Paşa Divanı s. 105; b. 24)¹³²

Enderunlu Vâsîf, şiir meydanını Örfî'den devraldığını, Enverî'nin kendi huzurunda yer öpmesi gerektiğini söylemektedir. Örf kelimesi ile cinas sanatına başvuran şair, irfanı Örfî'den aldığını bu sayede Enverî'nin bu durum karşısında huzurunda yer öpmesini istemektedir. Örfî, şair için üstatken Enverî kendisi gibi büyük bir şair değildir:

¹³¹ YÖKTEZ, "Abdî-i Karahisârî Divanı".

¹³² YÖKTEZ, "Abbâs Hilmi Nail Paşa Divanı".

‘Örfen aldım **‘Örfî’den** meydân-ı nazmı söyleyün

Şâh-ı ‘irfânam huzûrumda yer öpsün **Enverî** (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 219; b. 112)¹³³

Enderunlu Vâsıf, şairlik tabiatının aynasının saf olduğunu ve bu durumu ahirette Enverî’nin ruhuna sorsalar kendisine nur edeceğini yani teveccüh göstereceğini söylemiştir. Şair bu durumda Enverî’yi kendisinden daha büyük görmektedir:

Sâfiyye mir’ât-ı tab’ım şöyle kim sâfiyyetin

Sorsalar ukbâda rûh-ı **Enverî** envâr eder (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 268; b.85)¹³⁴

Erzurumlu Necmî, şiirlerinin değerine Fuzulî’nin ve Bakî’nin karşı çıkamayacağını söylemiş, Enverî’nin de bu sözünü doğrulayacağını söylemiştir. Dolaylı olarak Erzurumlu Necmî, şiir sahasında Enverî’yi üstat kabul etmektedir:

Çıkamaz sözüme karşı ne Fuzûlî ne de Bâkî

Mültemes söyleyerek **Enverî** eyler ikrâr (Erzurumlu Necmî Divanı s. 40; b. 24)¹³⁵

Eşref Mustafa Paşa, gazelde Şevket’i, kasidede Örfî’yi ve rubaide Hayyam gibi olduğunu söyleyerek, bu şairleri kendisinden üstün görmektedir:

Gazelde **Şevket-i Rûmum** kasidede ‘Urî

Muhayyilât-ı rubâ’îde sâni-i Hayyâm (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 184; b. 66)¹³⁶

Eşref Mustafa Paşa, Acem şairlerinin kusursuz ve sağlam şairliğinin ve akıcı şiirlerinin olduğunu görüp hakkını teslim ettiklerini ve Selman’ı kendisi yanında hiçe saydıklarını söyleyerek kendisini Selman’dan üstün görmüştür:

Edip selâset-i tab’-ı selîmimi teslîm

Suhen-verân-ı ‘Acem hiçe saydı **Selmânî** (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 193; b. 82)¹³⁷

¹³³ YÖKTEZ, “Enderunlu Vâsıf Divanı”.

¹³⁴ YÖKTEZ, “Enderunlu Vâsıf Divanı”.

¹³⁵ YÖKTEZ, “Erzurumlu Necmî Divanı”.

¹³⁶ YÖKTEZ, “Erzurumlu Necmî Divanı”.

¹³⁷ YÖKTEZ, “Eşref Mustafa Paşa Divanı”.

Eşref Mustafa Paşa, hamse sahibi bir şair olduğunu, Örfî şairin Anadolu'nun Örfî'si olduğuna hükmetmiştir. Dolayısıyla şair, Örfî'yi kendisine üstat saymıştır:

Hâsılı şimdi benim nâzım-ı sâhib-hamse

Hükm eder 'Urfî-i Rûm olduğumu '**Örf-i 'Acem** (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 206; b.113)¹³⁸

Eşref Mustafa Paşa, üstadça, gösterişli, düzenli bir tarzının olduğunu söyleyip Fars şairi Selman'ın tarzı gibi bir tarzın kendisinde olduğunu tüm şairler gösterdiğini söylemektedir. Eşref Mustafa Paşa beyitte Selman'ın üslubunu kendisine örnek aldığını onun takipçisi olduğunu ifade etmiştir:

Müsel sel tumturâk tarh u üstâdâne tarzımla

Suhen-gûyâna gösterdim usûl-i tavr-ı **Selmânı** (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 227; b. 89)¹³⁹

Eşref Mustafa Paşa, Fars şairi Enverî'nin kendi düşüncesinin nuruna nisbetle zerre olduğunu, yine kendi şiirinin neşesiyle Molla Abdurrahman Câmî'nin sarhoş olup sersemleşeceğini söylüyor. Dolayısıyla her iki Fars şairinin kendisinin üslubundan aciz kalacağını söyleyerek kendini onlardan üstün görmüştür. Eşref Mustafa Paşa birinci mısrada enver kelimesini tevriyeli kullanmıştır. İlk ve yakın anlam olarak Şair Enverî kastedilmiş, uzak anlamda nurlu anlam üzerinden mısraya anlam verilebilir. En nurlu olanı bile şairin düşüncesinin parlaklığı yanında zerre nisbetindedir anlamı verilebilir:

Enverî neyyir-i endîşeme nisbet zerre

Rûh-ı Câmî'yi eder neş'e-i nazmım sersâm (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 236; b. 44)¹⁴⁰

Fâik Ömer Efendi, savaş meydanına Tûsî ve Nizâmî gelse şiirimin askeri ile savaşamazlar demiştir. Fâik Ömer Efendi, kendisini Tûsî ve Nizâmî'den üstün görmüştür. nazmını askere benzetmiş şiir mücadelesinde onları meydana çıkmaları durumunda kendisi ile baş edemeyeceklerini ifade etmiştir:

¹³⁸ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

¹³⁹ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

¹⁴⁰ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

Sâha-i rezmime **Tûsî** vü **Nizâmî** gelse

İdemez leşker-i nazmımla benim ceng-i sühan (Fâik Ömer Efendi Divanı s. 69; b. 1)¹⁴¹

Fâik Ömer Efendi, Fars şairi Şevket'i şahit tutarak kendi şiirlerine nisbetle Sabit ve Nef'î'nin şiirlerinin gönlü sıkıntı veren şiirler olduğunu söylemiştir. Şahit tuttuğu Şevket'in karar verici olması demek onun şiirde önde gelen bir şair olduğunu kabul etmek demektir:

Şevket nutkumu görseydi iderdi lâ-büdd

Sâbit ü Bâkî'yi bir harfle dil-teng-i sühan (Fâik Ömer Efendi Divanı s. 69; b. 3)¹⁴²

Mehmed Şâkir Gâlib Efendi, dinleyen gönül çekici şiirimi nasıl fark etmez demiş ve kendisini istifham sanatının gücünü kullanarak benzersiz Örfî ile eş tutmuştur.

Gûş iden fark itmesün Şâkir bu nazm-ı dil-keşûnu

Nâzımı '**Örfî**-i bî-hemtâ mıdır yektâ mıdır? (Mehmed Şâkir Gâlib Efendi Divanı s. 111; b. 24)¹⁴³

Keçecizade İzzet Molla; edebiyat, tasavvuf gibi çeşitli konularda eserlere sahip, vaizliği ile ünlü olması dolayısıyla Vaiz lakabını alan Hüseyin Vaiz-i Keşfî'nin¹⁴⁴ kendisini kürside görmesi durumunda cezbeye kapılacağını söylemiştir. Hüseyin Vaiz, vaazlarıyla insanları etkilemesi ile meşhurdur. Keçecizade de kendisinin lafızda onu etkileyecek kadar ondan iyi olduğunu dile getirmiştir. Başka bir kasidede yine Kaşîfî için kürside oturan vaiz sanmayın diyen şair, belagat sandalyesinin süsünün kendisinin kısra okuyucusu olduğunu ifade etmiştir:

¹⁴¹ YÖKTEZ, "Fâik Ömer Efendi Divanı".

¹⁴² YÖKTEZ, "Fâik Ömer Efendi Divanı".

¹⁴³ YÖKTEZ, "Mehmed Şâkir Gâlib Efendi Divanı".

¹⁴⁴ Adnan Karaismailoğlu, "Hüseyin Vâiz-i Kâşîfî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 15 Mart 2025).

Görse kürside girer raksa **Hüseyin-i Vaiz**

Mest olup bâde-i tahkikum ile Ârif-i Câî (Keçecizade İzzet Molla Divanı/Bahâr-ı Efkâr s. 83, b. 71)¹⁴⁵

Vâ'iz-i kürsî-nişîn sanman **Hüseyin-i Kâşifî**

Sandelî-zîb-i belâgat kıssa-hânumdur benüm (Keçecizade İzzet Molla Divanı/Bahâr-ı Efkâr s. 89, b. 13)¹⁴⁶

Keçecizade İzzet Molla başka bir beyitte, mahşer günü Firdevsî'nin ruhunun hürmetle kendisini karşılayacağını ve cennette kendisinin bağçıvanı olacağını söyleyerek kendisini Firdevsî'den üstün görmüştür:

Gelse ta'zîmen n'ola mahşerde istikbâlûme

Cân-ı **Firdevsî** cinânda bâg-bânumdur benüm (Keçecizade İzzet Molla Divanı/Bahâr-ı Efkâr s. 89, b. 14)¹⁴⁷

Keçecizade kendisini güneşe, Enverî'nin fikrini eve, şiiri gökyüzüne benzeterek güneş gibi olan kendisinin göğe ısıltı bahşeden şiirleri olmasaydı, Enverî'nin fikir evinin dar ve karanlık kalacağını söylemiştir. Şair kendisini fikir olarak Enverî'den üstün saymaktadır:

Olmasa mihr-i zuhûrum lem'a-bahş-i çerh-i nazm

Enverî'nün hâne-i fikri kalurdu teng ü târ (Keçecizade İzzet Molla Divanı/Hazân-ı Asâr, s. 717, 82)¹⁴⁸

Recaizade Ahmed Cevdet, şiirde kendisini Acem şairi olan Sâib'e, şairlik tavrını Şeyh Gâlib'e benzetmiştir:

Ben şâ'irâne Gâlib'im çokdan sühandâ **Sâ'ib**'im

Emelde gûyâ tâlibim hiç görmemişken i'tibâr (Recaizade Ahmed Cevdet Divanı s.191, b. 36)¹⁴⁹

¹⁴⁵ YÖKTEZ, "Keçecizade İzzet Molla Divanı/Bahâr-ı Efkâr".

¹⁴⁶ YÖKTEZ, "Keçecizade İzzet Molla Divanı/Bahâr-ı Efkâr".

¹⁴⁷ YÖKTEZ, "Keçecizade İzzet Molla Divanı/Bahâr-ı Efkâr".

¹⁴⁸ YÖKTEZ, "Keçecizade İzzet Molla Divanı/Hazân-ı Asâr".

¹⁴⁹ YÖKTEZ, "Recaizade Ahmed Cevdet Divanı".

2.3.3. Arap Şairlerle Yapılan Mukayese

19. yüzyıl şairleri az sayıda beyitte kendilerini Arap şairlerle kıyaslamışlardır. Bu şairlerin başında Hassân gelmektedir. Şairler genelde kendi şairliklerinin Arap şairlerini unutturacak derecede iyi olduğunu ifade etmişlerdir.

Şairlerin kendilerini Arap şairlerle kıyasladığı beyitlerden bazıları şunlardır:

Eşref Mustafa Paşa, eserlerinin ağızlarda dolaşmış sürekli tekrarlanan eserler değildir, tüm eserleri renkli ve önceden söylenmemiş eserlerdir. Eşref Mustafa Paşa'nın şairlik tabiatının güzelliğinin olgunluğu Hassân'ın sesini unutturmuştur. Şair kendi şairliğinin Hassân'ı unutturduğunu söylemiştir. Şair, Hassân'ı beğenmekle beraber kendi şairliğinin Hassân'ı unutturacak derecede iyi olduğunu belirtmiştir:

Degil hâyîde âsârım bütün ebkâr-ı rengîndir

Unutdurdu kemâl-i hüsn-i tab'ım sıyt-ı **Hassânı** (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 226-; b. 79)¹⁵⁰

2.3.4. İsim Vermeden Diğer Şairlerle Yapılan Mukayese

Şairler isimlerini vermedikleri şairler ile kendilerini kıyas ederken kendilerini üstün görmüşler, diğer şairleri aşağı görmüşlerdir. Kendi üslûplarının diğer şairlerden farklı olduğunu belirtmişler, şiirlerinin önceki şairlerin şiirlerinden farklı, yeni, duyulmamış olduğunu söylemişlerdir. Şairlik tabiatları sayesinde şiir yazma kabiliyetlerini övme yoluna gitmişlerdir. Memdûhlarına seslendikleri beyitlerde diğer şairlerin kıskançlıklarına maruz kaldıklarını, ancak onlara cevap verme gereksiniminde olmadıklarını beyan etmişlerdir. Çokça bahsettikleri konu, yaşadıkları dönemde kendilerini üstat olarak görmeleridir. Bazen de kendilerinden önceki dönemlerde yaşayan şairlerden üstün olduklarını beyan etmişlerdir.

Şairlerin kendilerini isim vermeden diğer şairlerle kıyasladığı beyitlerden bazıları şunlardır:

---

¹⁵⁰ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

Abdî-i Karahisârî, kendi tarzını eskilerin tarzından farklı görmektedir. Eski şairler kendilerini övmeye aşırıya gitmişler, bu durumu eleştiren Abdî kendisini gereğinden fazla övme yoluna gitmeyi doğru bulmamaktadır. Zira meramı padişahın bir büyük paşasını övmektir. Kendisini yerince övmek Abdî için yeterlidir. Şair, kasidelerde eskilerin kendilerini gereğinden fazla övmelerini eleştirmiş bunu eksiklik olarak görmüştür. Tarz olarak kendisini eskilerden farklı görmüş, eskilerin sürekli tekrar ettikleri tarzda devam etmeyip kendine has bir tarzda fahriyede bulunduğunu belirtmiştir:

Anın'çün bu revîşde gitmedim **vâdî-i eslâfa**

Ki onlar etmiş idi mebhas-i fahriyyede itrâ

Sitâyîşdir merâmım pâdişâhın bir müşîrini

Bana fahriyye besdir hak buna şu ni'met-i uzmâ (Abdî-i Karahisârî, s.112; b.30-31)¹⁵¹

Abdî-i Karahisârî, başka bir beyitte şiiri ülkeye benzetmiş, şiir ülkesini ele geçirdiğinden beri şiirde tasarruf sahibi olduğunu iddia edenlerin şiir mülkününün harap olduğunu söylemiştir. Şair kendisini diğer şairlerden üstün görmüş, diğer şairlerin şiirlerinin beğenilmeyecek durumda olduğunu beyan etmiştir:

Alaldan kabza-i teshîrime bu kişver-i nazmı

Tasarruf iddia edenlerin mülkü harâb oldu (Abdî-i Karahisârî, s.147; b.5)¹⁵²

Abdî-i Karahisârî memdûhuna, şiirden bahsedenlerin çoğunun sadece lafta şair olduklarını, kendisini laf söyleyenlerle bir görmemesini zira kendi söylediklerinin yaptıkları ile örtüştüğünü söylemiştir:

Belî nazım uranın çoğu kavvâl

Ederler lâf ile arz-ı liyâkat

¹⁵¹ YÖKTEZ, "Abdî-i Karahisârî Divanı".

¹⁵² YÖKTEZ, "Abdî-i Karahisârî Divanı".

Beni add etme **bunlardan** Hıdîvâ

Bulur fi'lim makâlîm ile kuvvet (Abdî-i Karahisârî, s.155; b. 45-46)¹⁵³

Abdülaziz Âsım Irakî, Osmanlı ailesinin/devletinin alçak bir kölesiyim ancak şiirimdeki fesahat ile bütün İran şairlerini hayrette bıraktım demektedir. Şair kendini İranlı şairlerden daha büyük görmektedir:

Ben ol ednâ gulâm-ı Âl-i Osmân'um ki nazmumla

Tehayyürde bırakdum **cümle Îrân'ı** fesâhatden (Abdülaziz Âsım Irakî, s. 69; b. 8)¹⁵⁴

Benderli Cesârî, şairler zümresinin reisi olduğunu, kendisini takip eden çok fazla şairin peyda olduğunu söylemiştir. Beyitte şairin kendini üstat kabul ettiği görülmektedir:

Şu'arâ zümresinün **server [ü] sâlârı** benem

Bana tab'ıyyet ider çok nefer oldı peydâ (Benderli Cesârî Divanı s. 125; b. 3)¹⁵⁵

Câzib, şairlik yeteneğini kuşa, diğer şairleri dolaylı yoldan papağana benzetmektedir. Şairin yetenek kuşu o derece güzel konuşan bir kuştur ki şeker sözlü papağanları kendisine aşık etmiştir. Şairlik yeteneğinden tertipli, düzenli şiirler hasıl olan şaire, şeker sözlü diğer şairler aşık olmuştur. Câzib kendi şairliğini beğenen şairlerin de iyi şairler olduğunu ancak kendisinin iyi şairlerden daha iyi olduğunu belirtmiştir.

Öyle bir nâtık-ı perdâz ki murg-ı tab'ım

Nice tûtî-i şeker-hâları dem-beste eder (Câzib Divanı s.69; b.7)¹⁵⁶

Diyarbakırlı Ali Emirî, şiirlerinde kullandığı kavramların rağbet ve kabul gördüğünü, şiirlerinin süslü ve parlak olduğunu söylemiştir. Benzersiz şairlerin kendi

¹⁵³ YÖKTEZ, "Abdî-i Karahisârî Divanı".

¹⁵⁴ YÖKTEZ, "Abdülaziz Âsım Irakî Divanı".

¹⁵⁵ YÖKTEZ, "Benderli Cesârî Divanı".

¹⁵⁶ YÖKTEZ, "Câzib Divanı".

şairlerine aşık olduklarını belirtmiştir. Emirî, şairlerinin eşsiz şairler tarafından beğenildiğini söylemektedir:

Mergûb u müzeyyen ola makbûl u münevver

Müşâtak ola mazmûnuna **her şâ'ir-i yektâ** (Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı s. 70; b.14)¹⁵⁷

Diyarbakırlı Ali Emirî başka bir beyitte, şairlerin cihanı süsleyen üstadı olduğunu, istediği zaman şiir yazabilme yeteneğinin olduğunu belirtmiştir. Şair bu yönüyle diğer şairlere üstat olmuştur:

Benim ol **şâ'ir-i üstâd-ı cihân-pîrâ** kim

Yazarım sür'at ile nazmı saklamam aslâ (Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı s. 78; b. 49)¹⁵⁸

Enderunlu Vâsıf, memdûhu izin verirse küstahça bir tavır takınacağını, şairlerin gözlerini kamaştıracak bir ustalık sergileyeceğini söylemiştir. Enderunlu Vâsıf şiirlerinin göz kamaştırıcı olduğunu diğer şairlerden bu yönüyle ayrıldığını belirtmiştir:

'Afv edersen vaz'-ı küstâh-ânemi **şâ'irlere**

Bir üzengi parladayım kim **kamaşsın gözleri** (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 219; b. 103)¹⁵⁹

Enderunlu Vâsıf, kendi şiirleri gibi zarif, nükteli, yeni, parlak şiirler varsa Maveraünnehr'e kadar arasınlar diyerek meydan okumuştur. Dünyanın bir diğer ucuna kadar araştırılsa kendi şiirlerinden daha iyi şiirlerin olmayacağını duyurmuştur:

Varsa nâm-ı âb-dârım gibi 'âlemde salâ

Arasınlar Mavera'ün-nehre dek bahr ü beri (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 219; b. 105)¹⁶⁰

¹⁵⁷ YÖKTEZ, "Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı".

¹⁵⁸ YÖKTEZ, "Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı".

¹⁵⁹ YÖKTEZ, "Enderunlu Vâsıf Divanı".

¹⁶⁰ YÖKTEZ, "Enderunlu Vâsıf Divanı".

Enderunlu Vâsıf başka bir beyitte, belagat pazarında üstat olduğunu, şiir kumaşının sermaye olarak maksadına ulaşan değerde olduğunu söylemiştir. Şair şiirlerinin belagat yönünden alıcısı tarafından gerekli değeri gördüğünü belirtmiştir. bu yönüyle şair kendisini diğer şairlerden üstün görmüştür:

Benem ol **hâce-i bâzâr-ı belâgat** ki budur

Her kumâş-ı suhanım râyic-i kâlâ-yı be-kâm (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 224; b. 48)¹⁶¹

Enderunlu Vâsıf ilk beyitte şiirini, sultanlarca beğenilen bir kumaşa benzetmiş, şiirlerine bakan haset kimselerin/şairlerin kibir elbiselerinin kıskançlık pençesiyle parçalanmasını dilemektedir. Şair şiirlerinin diğer şairler tarafından kıskanıldığını belirtmiştir. İkinci beyitte şair söylediklerinin kibirlenme olmadığını hüner gösterme olduğunu, bunu sebebinin de şairliğindeki gayretle alakalı olduğunu ifade etmiştir. Üçüncü beyitte şair, üstünlük davasında olmadığını, şairlik yeteneği ve güçlü üslubunun zaten herkesin malumu olduğunu söylemiştir. Enderunlu Vâsıf, şiirlerinin sultanlarca beğenildiğini, bunun herkesin malumu olduğunu, başka şairler ile tartışmayacak kadar hünerli olduğunu belirtmiş, ancak diğer şairlerin kendisini kıskandığını dile getirmiştir:

Seyr edip kâlâ-yı nazm-ı şeh-pesendim **hâsidün**

Pençe-i reşk ile çâk olsun libâs-ı nahveti

Bu enâniyyet degül hâşâ hüner gavgâsıdır

Ana da bâdî hemânâ şâ'iriyet gayreti

Nazmda bîhûde **ben da'vâ-yı rûchân** eylemem

Herkesün ma'lûmudur mişvâr-ı tab' u tâkati (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 249; b. 131-133)¹⁶²

Enderunlu Vâsıf, bir başka beyitte, kendi gibi şiir söyleyen başka bir şairin olamayacağını, söylemek istese bile şiirleri kendi şiirine nisbetle hezeyan olacağını

¹⁶¹ YÖKTEZ, "Enderunlu Vâsıf Divanı".

¹⁶² YÖKTEZ, "Enderunlu Vâsıf Divanı".

belirtmiştir. Şair kendisinden daha iyi şiir söyleyebilen başka bir şairin olamayacağını ifade ederek kendini diğer şairlerden üstün görmüştür:

Ben gibi suhan-gû olamaz olsa da farzâ

Nazm-ı digerân şi'rime nisbet hezeyândır (Enderunlu Vâsıf Divanı s. 274; b. 73)¹⁶³

Eskicumalı Hamîd, eski şairlerin kendi şiirlerinde kullandığı yeni kavramları rüyalarında dahi göremediğini söylemiştir. Şiirlerindeki kavramların, sözlerin güzellikte Hz. Yusuf gibi, kelimelerin yeni olması yönüyle Züleyha gibidir. Şair; şiirlerinin güzel, taklitsiz ve yeni olması yönüyle eski şairlerin şiirlerinden daha üstün olduğunu belirtmiştir:

Benim bîkr ü mazâmînîm düşünde görmedi **eslâf**

Melâhatde iken Yûsuf ki ismetde Züleyhâ-sâ (Eskicumalı Hamîd Divanı s.156; b. 23)¹⁶⁴

Eşref Mustafa Paşa memdûhuna seslendiği beyitte istifham sanatını ifadesinin doğruluğunu pekiştirmek için kullanmış; kıskançlık gösterenlerin elinden çektiği perişanlığı kendisi gibi asrın üstadına reva görülmesi doğru mudur demiştir. Şair kendisini yaşadığı asrın en büyüğü olarak görmüştür:

Revâ mı ben gibi **üstâd-ı 'asr** ey Âsaf

Hased-keşânın elinden çeke perîşânı (Eşref Mustafa Paşa Divanı s. 193; b. 85)¹⁶⁵

---

¹⁶³ YÖKTEZ, "Enderunlu Vâsıf Divanı".

¹⁶⁴ YÖKTEZ, "Eskicumalı Hamîd Divanı".

¹⁶⁵ YÖKTEZ, "Eşref Mustafa Paşa Divanı".

3. SONUÇ

19. yüzyıl; askerî, siyasî, malî ve içtimaî alanlarda en ciddi kayıpların yaşandığı, iç isyanların derinleştiği, kaybedilen güç ve itibarın geri kazanılabilmesi maksadıyla çözüm arayışlarının arttığı; yeni yol, yöntem ve programların devreye alındığı bir asırdır. Devlet bu yüzyılda 7 padişah görmüştür. III. Selim'in isyan sonucu tahttan indirilmesi, IV. Mustafa'nın bir sene, V. Murad'ın 90 gün tahtta kalması, Sultan Abdülaziz'in şüpheli ölümü, çok sayıda iç isyanın çıkması, toprak kayıplarının çok hızlı gerçekleşmesi, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması dönemin siyasî ve askerî çalkantılarıdır. Bu çalkantılar toplumsal huzursuzluk yaratmıştır. Tüm bu gelişmeler neticesinde devlet yüzünü Batı'ya dönmüş ve edebî olarak da Batı'dan etkilenmiştir. Nitekim yüzyılın ortasından sonra edebiyata yeni nazım şekilleri ve türler girmiştir. Klasik edebiyat; eski ve kendini tekrar eden bir edebiyat olarak görülerek çeşitli eleştirelere maruz kalmıştır. Tüm bunlara rağmen bu yüzyılda çok sayıda divan şairi yetişmiş, Batılı tarzda eser veren şairler bile kaside yazmıştır. Şairlerin her dönem beklenti içerisinde ekâbir için yazdıkları kasideler bu yüzyılda da önemini devam ettirmiştir.

Devrin şairleri, kasidelerinde önceki yüzyıllarda olduğu gibi kendilerini övme geleneğini devam ettirmişler, memdûhunu öven şair aynı şekilde kendisini de övmüştür. Zira memdûhun büyüklüğünün bir ispatı, şairin büyüklüğü ile alakalıdır.

19. yüzyıl şairlerinin kasidelerindeki fahriye bölümlerinin mahiyeti incelenirken şairlerin kendi şahsiyetlerini, şiirlerini, şairliklerini ne şekilde övdükleri; şairlerin kendilerini Arap, Acem ve Türk şairlerle kıyaslamaları ele alınmıştır.

Şairler şahıslarını överken kendilerini en çok ağzı şeker saçı ve şirin dilli papağan ile mucize nağmeler söyleyen ve hoş şakıyan bülbüle benzetmiştir. Güçlü yönlerini ön plana çıkarmak istedikleri zaman kendilerini pehlivana, Zâl ve Rüstem gibi mitolojik kahramanlara; ilim, irfan sahibi olduklarını belirtmek istediklerinde kendilerini güneşe, aya, Hz. Ali'ye; değerli olduklarını söylemek istediklerinde kendilerini mücevhere, inciye; maharetli olduklarını anlatmak istediklerinde kendilerini süvariye, ata; Mütevazı olduklarını söylediklerinde kendilerini toprağa, göze çekilen sürmeye benzetmişlerdir. Şairler bilgi ve yeteneklerini övmek istedikleri zaman üstat, filozof, vahiy getirici, ilham sahibi gibi tâbirleri kullanmışlardır.

Şiir üstatları, şairlik yeteneklerini överken tab' tâbirini çokça kullanmışlar yine kaleminden bahsederken de genelde şairliklerini övmüşlerdir. Yeteneğin kendi tabiatlarında var olan bir haslet olduğunu, kendilerine Allah tarafından bahşedildiğini, kabiliyetlerinin bilinmesini istedikleri için seçkin kimseleri övdüklerini söylemişlerdir. Şairler kendilerinin yeni ve taze olduklarını söylemek istediklerinde şairliklerini taze bir fidana; ilham ve feyzin bolluğundan bahsettiklerinde şairliklerini gökyüzüne; ifade güçlerinin ve etkili anlatımlarının olduğunu anlatmak istediklerinde şairliklerini anahtara; istedikleri zaman şiir yazabilecek derecede usta olduklarını anlatmak istediklerinde şairliklerini hızlı ve çevik ata; yeni, taze ve orijinal kavram ve söz kullandıklarını beyan ettiklerinde şairliklerini yeni yetme bir geline; fasih olduklarını anlatmak istediklerinde şairliklerini kuşa ve papağana; yeteneklerini söylemek istediklerinde şairliklerini Harut isimli meleğe; şiirlerinin heyecan verici olduğunu anlatmak istediklerinde şairliklerini coşkun denizdeki dalgaya; sözlerinin mucizelerle dolu olduğunu söylediklerinde şairliklerini Cebrail'e, Mesih'e; yapıcı ve imar edici olduklarını ifade ettiklerinde şairliklerini Kabe'ye, cennete; maharetlerini anlatmak istediklerinde mıstar olmadan kullanabildikleri kalemlerini ip üstünde oynayan cambaza benzetmişlerdir.

Ehl-i kalem, şiirlerini överken de muhtelif benzetmelere başvurmuşlardır. Şiirlerini bazen Allah'ın nurunun görüldüğü yere bazen Allah'ın sır hazinesine, bazen açılmamış bir türbe içerisindeki inciye bazen denizin derinliklerindeki inciye ve benzersiz mücevherlere benzetmişlerdir. Kimi zaman şiirlerini ay ışıltısına kimi zaman güneş ışınlarının doğduğu yere kimi zaman cinlerin kendisine hizmet ettiği büyücüye benzetmişlerdir. Şiirlerinde kullandıkları sözleri güzellikte Hz. Yusuf'a, temizlikte Züleyha'ya benzetmişlerdir. Yine şairler şiirlerini Kaf Dağı'na, Anka kuşunun en büyük tüyüne, yüce bir saraya, bahar bulutuna, saf şaraba, neşeli çana, tarağa, hançere de benzetmişlerdir.

Ehl-i kelâm, şiirlerini farklı şekillerde övmüşlerse de mânâ, fikir, eda ve üslûp güzelliği yönünden övmeleri daha ayırt edici olmuştur. Şiirlerini anlam yönünden överken çok farklı tâbirler kullanmışlardır. Şairler nezdinde anlamın ulu, yeni ve orijinal olması; herkesçe anlaşılmaması istenmektedir. Şiirlerindeki anlamın sırlarının kendilerine bahşedildiğini söylemişlerdir. Şairler şiirlerindeki anlamı; daha evvel kimse tarafından kullanılmaması yönüyle yeni yetme geline, anlatılanları defalarca düşünmesi yönüyle değirmene, geniş ve derinliğe sahip olması yönüyle denize, mânânın etkili olması yönüyle Hz. Musa'ya, benzetmişlerdir. Anlamı sadefe, kendini denize, memdûhunun lütfunu nisan yağmuruna benzettikleri de olmuştur. Şairler mânâ aleminde diğer şairlerin

kendilerine tabî olduklarını söyleyerek şiirlerinin mânâ yönünün çok güçlü olduğunu belirtmişlerdir. Şairliğini avcıya benzetirken mânâyı ava benzettikleri de olmuştur.

Şairler şiirlerini fikir yönünden överken hayal, endişe, hatır ve hikmet gibi tâbirleri kullanmışlardır. Şiirlerini fikir yönünden överken fikirlerinin sürati ile tanınan Hümâ kuşu tarafından ulaşılamayacak derecede yüksekte olduğunu söylemişlerdir. Şiirlerdeki fikirlerin cesur tarzda olması da önemlidir. Şairler bazen düşüncelerini gül bahçesinde yeni yetişen fidanın tohumuna, bazen de boyna atılan kemende, bazen ceylana benzetmişlerdir. Kimi zaman hatırlarındaki düşünceleri, ressamlığı ve nakkaşlığı ile meşhur Behzad'ın hayaline benzetmişler, kimi zaman da fikir kaleminin kamışını Zühre'nin çalgısına tel yapacağını, bu şekilde evvelde hiç duyulmamış yeni fikirleri çalgısıyla icra edeceğini belirtmişlerdir. Şairler renkli fikirlerini put güzelliğine ve denizin derinliklerindeki incileri toplayan dalgıça benzetmişlerdir. Şiirini saf şaraba, fikrini küpe benzeterek, fikirlerinin şiirlerini ihata ettiğini belirtmişlerdir. Şairler fikirlerini zarif ve ince bakır bir geline benzeterek şiirlerinin fikir yönünden hiç duyulmamış olduğunu belirtmişlerdir.

Şairler, kasidelerin fahriye bölümlerinde şiirlerini eda ve üslûp güzelliği yönüyle överken şiirin tatlı, yeni, zarif olması gerektiğini söylemişlerdir. Şiirlerinde yeni kavramlar kullandıklarını söylerken şiirlerindeki edanın güzelliğini güneşe ve aya benzetmişlerdir. Şairler bazen şirin tarzda şiirler yazan şairlerin şiirlerini takip etmek gerektiğini söylemişlerdir. Şiirlerin güzel, kendine has, görülmemiş tarzda olması; doğruluğu ve gerçekliği herkesçe kabul edilen tarzda olması gerektiği söylenmiştir. Şairler şiirlerini bazen güzel dokunmuş ipek kumaşa benzeterek şiirlerinin neşe verici bir üslûpla yazıldığını ifade etmişler, bazen temiz edalı bir çalıcıya, tatlı dilli papağana benzetmişlerdir. Şairler şiirlerinin gönül çekici bir edaya sahip olduğunu da söylemişlerdir.

Şairler, kasidelerinin fahriye kısımlarında kendilerini Türk şairlerle kıyaslarken en çok Nef'î'nin ismini anmıştır. Beyitlerde çoğu zaman Nef'î'nin üstünlüğü söz konusu iken bazen de şairler Nef'î'nin şiirlerini kendi şiirlerinden aşağı görmüşlerdir. Kasidelerin fahriye bölümlerinde adı geçen şairlerden diğerleri Bakî, Fuzulî, Nedim, Ali Şir Nevayî, Sabit, Nâbî, Fıtnat Hanım, Şeyh Gâlib'dir. Şairler genellikle kendilerini Türk şairlerden üstün görmüşler, bazen de özellikle Nef'î'yi kendilerinin ustası görmüşlerdir. Kendi şairliklerinin üstünlüğünü kanıtlama yoluna gittiklerinde Şevket, Kemâl-i İsfahanî gibi Fars şairlerini bu duruma şahit göstermişlerdir.

Şairler, kasidelerinin fahriye bölümünde kendilerini en çok Acem şairleri ile kıyaslamışlardır. Selmân, Hayyâm, Hâkânî, Örfî, Enverî, Şevket, Câmî, Tûsî, Nizamî, Vaiz-i Kaşîfî, Firdevsî, Sâib gibi şairler en çok zikredilen şairlerdir. Kendi şiirlerini öven şairler, şiirlerinin övgüye layık olmasını Acem şairlerinin şiirlerine benzemesine bağlamışlar bazen de kendilerini Acem şairlerinden üstün görmüşlerdir. Bazı şairler, Enverî ve Örfî gibi Fars şairlerinin isimlerini cinas ve tevriye sanatlarını kullanarak beyitlerinde kullanmışlardır.

Şairler az sayıda beyitte kendilerini Arap şairlerle kıyaslamışlardır. Bu şairlerin başında Hassân gelmektedir. Şairler genelde kendi şairliklerinin Arap şairlerini unutturacak derecede iyi olduğunu ifade etmişlerdir.

Şairler isimlerini vermedikleri şairler ile kendilerini kıyas ederken kendilerini üstün görmüşler, diğer şairleri aşağı görmüşlerdir. Kendi üslûplarının diğer şairlerden farklı olduğunu belirtmişler, şiirlerinin önceki şairlerin şiirlerinden farklı, yeni, duyulmamış şiirler olduğunu söylemişlerdir. Şairlik tabiatları sayesinde şiir yazma kabiliyetlerini övme yoluna gitmişlerdir. Memdûhlarına seslendikleri beyitlerde diğer şairlerin kıskançlıklarına maruz kaldıklarını, ancak onlara cevap verme gereksiniminde olmadıklarını beyan etmişlerdir. Çokça bahsettikleri konu, yaşadıkları dönemde kendilerini üstat olarak görmeleridir. Bazen kendilerinden önceki dönemlerde yaşayan şairlerden de üstün olduklarını beyan etmişlerdir.

KAYNAKÇA

- AÇA, Mehmet vd. *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*. Ankara: Kesit Yayınları, 2011.
- AKAY, Hasan. *İslâmî Terimler Sözlüğü*. İstanbul: İşaret Yayınları, 2005.
- AKKUŞ, Metin. *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2007.
- AKÜN, Ömer Faruk. *Divan Edebiyatı*. Ankara: İSAM Yayınları, 2013.
- AKYÜZ, Kenan. *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1979.
- BANARLI, N.Sâmi. *Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı*. 1. Cilt. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1981.
- BANARLI, N.Sâmi. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi Destanlar Devrinden Zamanımıza Kadar*. 2. Cilt. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1988.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi. *Büyük İslâm İlmihali*. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2000.
- Bursalı Mehmet Tahir. *Osmanlı Müellifleri I-III*. Cilt 1. Ankara: Bizim Büro Basımevi Yayınları, 2009.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed. “Kaside”. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Türk Şiiri Özel Sayısı II-Divan Şiiri. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1986.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1998.
- DEVELLİOĞLU, Ferit. *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2005.
- DİLÇİN, Cem. *Divan Şiiri ve Şairleri Üzerine İncelemeler*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2011.
- DİLÇİN, Cem. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1992.
- ELMALI, Hüseyin. “Kaside”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 24. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- e-KİTAP, Kültür ve Turizm Bakanlığı. “Bursalı İffet Divanı”. Erişim 29 Ocak 2024. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59882,bursali-iffet-divanipdf.pdf?0>
- e-KİTAP, Kültür ve Turizm Bakanlığı. “Leyla Hanım Divanı”. Erişim 09 Ocak 2024. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59881,leyla-hanim-divanipdf.pdf?0>

- e-KİTAP, Kùltür ve Turizm Bakanlığı. “Şeref Hanım Divanı”. Erişim 09 Ocak 2024. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59880,seref-hanim-divanipdf.pdf?0>
- GÜREL, Rahşan. *Enderunlu Vâsıf Divanı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2019.
- Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 10 Şubat 2024. <https://sozluk.gov.tr>
- İbnü’l Emin Mahmud Kemal İnal. *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1969.
- HAMMER, Joseph Von. *Büyük Osmanlı Tarihi*. İstanbul: İlgi Yayınları, 2007.
- İNALCIK, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu*. İstanbul: Kronik Kitap Yayınları, 2021.
- İNALCIK, Halil. *Şair ve Patron*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2013.
- İPEKTEN, Hâlûk. *Eski Türk Edebiyatı, Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011.
- İSEN, Mustafa. *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.
- İSEN, Tûbâ Işınsu. *Divan Edebiyatında Fahriye*. Ankara: Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002.
- KABAKLI, Ahmet. *Türk Edebiyatı*. 1. Cilt. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1965.
- KARAALİOĞLU, Seyit Kemal, *Edebiyat Terimleri Kılavuzu*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Yayınları, 1975.
- KARADENİZ, Mustafa. “Gazelleri Işığında Bâkî’de Tefâhur”. *Turkish Studies Dergisi* 7/3, (Ağustos 2012), 1649-1664.
- Karaismailoğlu, Adnan. “Hüseyin Vâiz-i Kâşifi”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Erişim 15 Mart 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/huseyin-vaiz-i-kasifi>
- “Kaside”, *Ana Britannica Genel Kùltür Ansiklopedisi*. 13. Cilt. İstanbul: Ana Yayınları 1986.
- “Kaside”, *Türk Ansiklopedisi*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1974.
- “Kaside”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. 5. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1982.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir. *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Edebiyat Yayınevi, 1964.
- KORTANTAMER, Tunca. *Eski Türk Edebiyatı Makaleler I*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1993.

- Kubbealtı Lugatı (Misâlli Büyük Türk Lugatı), (Erişim 09 Ocak 2024).
<https://www.lugatim.com/s/m%C4%B1star>
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad. *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1981.
- LEVEND, Hüseyin Agâh Sırrı. *Divan Edebiyatı: Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- MAZIOĞLU, Hasibe. *Eski Türk Edebiyatı Makaleleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2008.
- MENGİ, Mine. *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2005.
- Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993.
- ÖZNURHAN, Halil. “Arap Şiirinde Fahriye Teması”. *İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22. Cilt/22. Sayı (Kasım 2006), 149-160. dergipark.org.tr.
- SÜREYYA, Mehmed. *Sicill-i Osmanî (Tezkire-i Meşahir-i Osmaniyye)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1996
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla. *Osmanlı Şiir Antolojisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi. *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012.
- TARLAN, Ali Nihat. *İran Edebiyatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1944.
- TTK, Türk Tarih Kurumu. “Osmanlı Padişahları”. Erişim 10 Ocak 2024.
<https://ttk.gov.tr/osmanli-padisahlari/>
- ÜNVER, İsmail. *XIX. Yüzyıl Divan Nazım ve Nesri Büyük Türk Klasikleri* 8. Cilt. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1988.
- ÜNVER, İsmail. “XIX. Yüzyıl Divan Şiiri”. *DTCF Dergisi* 32. Cilt/1. ve 2. Sayı (Ocak 1988), 131-140. dergipark.org.tr.
- ÜSTÜNER, Kaplan. *Tasavvuf ve Klasik Şiirimiz*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2014.
- Türk Dünyası El Kitabı. 3. Cilt. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 2. Basım s. 210-211. 1992.
- Vankulu Mehmet Efendi, *Vankulu Lûgatı*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2015.
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Abdî-i Karahisârî ve Divanı”. Erişim 09 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Abdü’l-Azîz ‘Asım-ı ‘Irâkî’nin hayatı, edebi kişiliği ve divanı”. Erişim 11 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Abdülaziz Mecdî Divanı”. Erişim 12 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Abdûlmâlik Hilmi Divanı”. Erişim 16 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Âbid Efendi Divançesi”. Erişim 05 Şubat 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Âdile Sultan Divanı”. Erişim 06 Şubat 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Ahmed Bâdî Divanı (Metin-İnceleme)”. Erişim 02 Şubat 2024. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Benderli Cesari Divanı, Hayatı, Divanındaki Mazmunlar, Dini-Tasavvufi Kavramlar ve İnsan”. Erişim 07 Şubat 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Bursalı İbrahim Râzî Divanı”. Erişim 27 Şubat 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Câzib Divanı İnceleme, Metin”. Erişim 09 Mart 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Cerrâh Ömer Lutfî Divanı (İnceleme-Metin)”. Erişim 15 Ocak 2024. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Charles Vernet Divanı”. Erişim 17 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Dâniş Mehmed Bey Hayatı, Sanatı ve Divanı”. Erişim 19 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Divan-ı Şems-i Hayâlî Tuhfetü’l-uşşak Metin ve İnceleme”. Erişim 21 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı, İnceleme-Metin”. Erişim 09 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Diyarbakırlı Sırrî Râhile Hanım Divanı”. Erişim 09 Ocak 2024. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Feyzî Halîl Bey Divanı Hayatı Edebî Şahsiyeti Eserleri ve Divanı’nın İncelemesi”. Erişim 27 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Ednâyî Divançesi”. Erişim 09 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Enderunlu Ferîd İbrahim Divançesi”. Erişim 09 Ocak 2024. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Erzurumlu Necmî Divanı”. Erişim 09 Mart 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Eskicumalı Hamîd Divanı (İnceleme-Metin)”. Erişim 23 Ocak 2024. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Eşref Mustafa Paşa’nın Divan-ı Eşrefü’ş-Şu’ara’sı (1-66. Sayfalar) (İnceleme - Metin)”. Erişim 25 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Fâik Ömer Efendi Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanı’nın Tenkidli Metni”. Erişim 13 Mart 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Fatîn Davûd Divanı”. Erişim 09 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Hâlet Bey Divanı Tenkitli Metin”. Erişim 09 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Fatîn Davûd Divanı”. Erişim 09 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Keçecizâde İzzet Molla Divanı”. Erişim 09 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Mehmed Lebîb Efendi Divan-ı Eş’âr 1 (İnceleme-Metin-Sözlük)”. Erişim 09 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Mustafa Refik Divanı”. Erişim 09 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Mehmed Şâkir Gâlib Efendi Divanı”. Erişim 09 Ocak 2024. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Nail Abbas Paşa’nın hayatı, sanatı ve divanının transkripsiyonlu”. Erişim 13 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Nazif Divanı”. Erişim 09 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Recaizade Ahmed Cevdet ve Divançesi [İnceleme-Metin]”. Erişim 09 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Tesalyalı Fennî Divanı”. Erişim 09 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Üsküdarlı Hakkı Bey Divanı İnceleme-Metin”. Erişim 09 Ocak 2024. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Yenişehirli Avni Bey Divanı”. Erişim 09 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi. “Zâik Divanı (Metin, 1b-65a)”. Erişim 09 Ocak 2024.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>